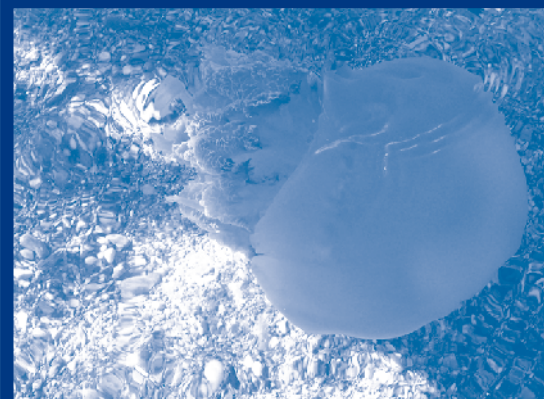

για την

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Τ.Θ. 50957
Θεσσαλονίκη
22-GR 54014

ΧΕΙΜΩΝΑΣ - ΑΝΟΙΞΗ 2010 • Τεύχος 44 • 3 €

για την
Περιβαλλοντική Εκπαίδευση
Τεύχος 44
Χειμώνας-Άνοιξη 2010
Θεσσαλονίκη
ISSN : 1108-1120
Κωδικός εντύπου: 6523

Ιδιοκτήτης: Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε.
Πανελλήνια Ένωση Εκπαιδευτικών
για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση
ΑΦΜ: 090147670 ΔΟΥ Αργυρούπολης

Εκδότης:
Υπεύθυνος ο Πρόεδρος της ΠΕΕΚΠΕ
Θόδωρος Μαρδίρης

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
Διευθύντρια Σύνταξης
Δέσποινα Σουβατζή τηλ: 2310-434349
e-mail: souvatzi@eled.auth.gr

Αναπληρωτής Διευθυντής Σύνταξης
Γιώργος Πεردίκης τηλ. 2351033535
e-mail: gperdikis@kat.forthnet.gr

Ειδικοί Συντάκτες
Νίκος Βουδρισλής
Ρούλα Γκόλιου
Σταύρος Λάσκαρης
Πόπη Παπαδοπούλου
Στέλλιος Σαλαπατάρας
Βέτα Τσαλίκη
Κατερίνα Τσαουσίδου
Γιάννης Φαρμάκης

Συνεργάτες Παραρτημάτων
Πήλιουρας Παναγιώτης (Αττικής)
Παπαϊωάννου Ιωάννα (Δυτ. Ελλάδα)
Πουλοπούλου Τρισεύγενη (Πελοποννήσου)
Γ. Βασιλόπουλος, Κ. Γελαδός (Ιονίων Νήσων)
Παπαβλασόπουλος Χαρίλαος (Κέρκυρας)
Αντωνίου Νίκος & Μπάντιος Δημήτρης (Δυτ. Μακεδονίας)
Αθ. Καραγιάννης (Μαγνησίας)
Τσελεκτσίδου Παναγιώτα (Αν. Μακεδονίας)
Σφακιανάκη Μαρία (Κρήτης)
Στυλιάδης Κώστας (Κεν. Μακεδονίας)
Ορφανός Στέλιος (Δωδεκανήσων)
Μαλάκου Σταμάτη (Κεν.-Δυτ. Θεσσαλίας)
Μαρκατσέλης Ευάγγελος (Στερεάς & Εύβοιας)
Μπουτάκης Γιώργος (Θράκης)

Συνδρομές Ετήσιες
Μέλη ΠΕΕΚΠΕ: Δωρεάν
Εσωτερικού: 20 € Εξωτερικού: 30 €
Φορείς: 50 €

Αλληλογραφία
Τ.Θ. 50957 Θεσσαλονίκη 22-GR 54014
Τηλ. & Φαξ 2310 235183
Αριθμός Λογαριασμού
ALPHA BANK 840-002101-259744 (Γ. Πεردίκης)

Δημιουργικό-Διαχωρισμοί-Εκτύπωση films
Pre-Press Εκδοτική Βορείου Ελλάδος
Εκτύπωση
ΦΙΛΙΠΠΟΣ Εκδοτική Βορείου Ελλάδος

περιεχόμενα

Οδηγίες για κείμενα, που στέλνονται στο περιοδικό

- Τα κείμενα αποστέλλονται εκτυπωμένα και ηλεκτρονικά (σε δισκέτα ή CD-ROM ή με E-mail).
- Οι φωτογραφίες αποστέλλονται οπωσδήποτε στο πρωτότυπο και όχι μόνον ηλεκτρονικά.
- Ένα άρθρο δεν μπορεί να ξεπερνά συνολικά τις 4 σελίδες περιοδικού.
- Σημειώνεται ότι μία σελίδα περιοδικού έχει μέχρι 800 λέξεις, ενώ αν υπάρχουν σχήματα και φωτογραφίες, το κείμενο μειώνεται ανάλογα.

της σύνταξης

της Δέσποινας Σουβατζή

Το Αειφόρο Σχολείο του παρόντος και του μέλλοντος

Το 4ο Πανελλήνιο Συμπόσιο της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ Περιβάλλοντος και Πολιτισμού

Αφιέρωμα

Αειφόρο Σχολείο

Πραγματοποιήθηκε με επιτυχία το 4ο Πανελλήνιο Συμπόσιο της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ Περιβάλλοντος και Πολιτισμού, 22 – 24 Ιανουαρίου 2010 στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών με θέμα «το αειφόρο σχολείο», μια έννοια που έχει εισέλθει δυναμικά τα τελευταία χρόνια, όχι μόνο στις συζητήσεις σχετικά με την μετεξέλιξη της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης σε εκπαίδευση για την αειφορία ή εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη αλλά και για μια συνολική αναμόρφωση και ανανέωση του θεσμού του σχολείου.

Η Ελληνική Εταιρία μας έχει συνηθίσει σε σημαντικές πρωτοβουλίες επιστημονικού προβληματισμού στις οποίες ανοίγει τη συζήτηση σε πανελλήνια κλίμακα για θέματα καίρια για την Περιβαλλοντική εκπαίδευση όπως το (πρώτο στη σειρά) συμπόσιο για το «σχεδιασμό και την παραγωγή παιδαγωγικού υλικού για την Π.Ε.» που έγινε το 2003. Στον κανόνα αυτόν εντάσσεται και το συμπόσιο για «Το αειφόρο σχολείο του παρόντος και του μέλλοντος» που συγκέντρωσε το ενδιαφέρον 350 συνέδρων, ερευνητών της Π.Ε. και εκπαιδευτικών της πράξης αλλά και αρχιτεκτόνων και μηχανικών που ασχολούνται με τα σχολικά κτίρια.

Παρουσιάστηκαν 30 προφορικές ανακοινώσεις και 32 ανακοινώσεις αφίσας με μια αξιοσημείωτη ευρύτητα θεμάτων που περιλάμβαναν θεωρητικούς και παιδαγωγικούς προβληματισμούς, ερευνητικές εργασίες και αναφορές σε εμπειρίες εφαρμογής καλών πρακτικών που μπορούν να οδηγήσουν στη δημιουργία του αειφόρου σχολείου. Η συνύπαρξη εκπαιδευτικών και αρχιτεκτόνων χρωμάτισε το συμπόσιο και οδήγησε σε ενδιαφέροντες διαλόγους.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον είχαν οι ομιλίες των προσκεκλημένων ομιλητών που ήταν δύο ξένοι και τέσσερις Έλληνες πανεπιστημιακοί δάσκαλοι.

Ο πρώτος ξένος ήταν ο διάσημος Ολλανδός αρχιτέκτονας Herman Hertzberger, από τους εμπνευστές του στρουκτουραλιστικού κινήματος της δεκαετίας του '60, ο οποίος αναπτύσσοντας το θέμα «Χώρος και

μάθηση» παρουσίασε τις ιδέες του για τη δόμηση των σχολικών χώρων, πολλές από τις οποίες έχουν υλοποιηθεί στην πράξη. Ο έτερος ξένος ήταν ο γνωστός στη χώρα μας θεωρητικός της Π.Ε. και της εκπαίδευσης για την αειφορία Βρετανός John Huckle. Η ομιλία του είχε θέμα «Αειφόρο σχολείο: Διερευνώντας της αντιφάσεις» και παρουσιάζεται ως ξεχωριστό άρθρο στο παρόν τεύχος, όπως και μια συνέντευξη που μας παραχώρησε. (Υπενθυμίζουμε εδώ ότι ο John Huckle συμμετείχε και στο 1ο συνέδριο της ΠΕΕΚΠΕ το 1999 και μια ενδιαφέρουσα συνέντευξη του έχει δημοσιευτεί στο τεύχος 17-18 του περιοδικού μας).

Μεταξύ των Ελλήνων προσκεκλημένων ομιλητών ήταν και η καθηγήτρια του Παν/μίου Θεσσαλίας κ. Β. Παπαδημητρίου. Η ομιλία της που αφορούσε την αλλαγή της σχολικής κουλτούρας και του κλίματος του σχολείου ως προϋπόθεση για την ανάπτυξη του αειφόρου σχολείου, παρουσιάζεται επίσης στο παρόν τεύχος, καθώς και μέρος της εισήγησης ερευνητικής Ομάδας του

ΚΕΜΕΠΕ για την υιοθέτηση αρχών και πρακτικών της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη, μέσα από την έρευνα δράσης, τρεις εκπαιδευτικούς Οργανισμούς Στην ιστοσελίδα της Ελληνικής Εταιρίας: <http://www.ellet.gr/> μπορεί κανείς να βρει το πλήρες πρόγραμμα καθώς και άλλα στοιχεία για το σημαντικό αυτό συμπόσιο.

Καλημέρα σε όλους και ευχαριστώ που με καλέσατε στο συνέδριό σας για το αειφόρο σχολείο.

Η παρουσίασή μου χωρίζεται σε τρία μέρη:

α. Ένα περίγραμμα της πολιτικής και των επιτευγμάτων σχετικά με το αειφόρο σχολείο στην Αγγλία

β. Μια εξέταση των ορίων της τρέχουσας πολιτικής και των ενδογενών της αντιφάσεων

γ. Δείκτες προς μια περισσότερο κριτική προσέγγιση του αειφόρου σχολείου.

Θα περιγράψω στην αρχή αδρά τις πρόσφατες εξελίξεις στην Αγγλία και θα αρχίσω να διερευνώ μερικές από τις αντιφάσεις στην κυβερνητική πολιτική του Ην. Βασιλείου (στο εξής Η.Β.) και τις πρακτικές των δασκάλων στα σχολεία. Θα υποστηρίξω ότι αν θέλουμε το αειφόρο σχολείο να συμβάλει σε ένα περισσότερο αειφόρο μέλλον, θα πρέπει να προχωρήσει πέρα από το τρέχον κυρίαρχο μοντέλο του οικολογικού εκσυγχρονισμού, σε περισσότερο ριζοσπαστικές μορφές περιβαλλοντισμού όσο και αγωγής του πολίτη. Αυτό θα κάνει τους δασκάλους να εξετάζουν τις ριζικές αιτίες της μη αειφορικής ανάπτυξης, των επιπτώσεων στη ζωή των παιδιών και τις ριζοσπαστικές εναλλακτικές λύσεις που αποτελούν δείκτες προς μια περισσότερο κριτική προσέγγιση της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη στα σχολεία.

1. Το αειφόρο σχολείο στη Βρετανία

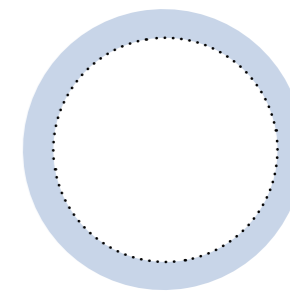
Όλα τα σχολεία να γίνουν αειφόρα μέχρι το 2020

Το 2004, ο (τότε) πρωθυπουργός Τόνυ Μπλαιρ ανακοίνωσε την πρόθεση της κυβέρνησής του να γίνουν όλα τα σχολεία αειφόρα μέσα σε μια δεκαετία από τη χρονιά αυτή. Με τα λόγια του ίδιου: «Η αειφόρος ανάπτυξη δε θα είναι απλά ένα ακόμη αντικείμενο διδασκαλίας στην τάξη: θα αποτελέσει ένα από τα θεμελιώδη στοιχεία αλλά και το μέσο για να χρησιμοποιήσει ή ακόμη και να ανανεώσει το σχολείο τη δύναμή του. Οι μαθητές δε θα διδάσκονται απλά σχετικά με την αειφόρο ανάπτυξη, αλλά θα τη βλέπουν και θα εργάζονται μέσα σ' αυτή: το σχολείο θα είναι ένας ζωντανός χώρος μάθησης μέσα στον οποίο θα εξερευνούν τι σημαίνει αειφόρος τρόπος ζωής (Τόνυ Μπλαιρ 2004)».

Τα λόγια του παραπέμπουν σε δύο ιδέες-κλειδιά που διέπουν την εξέλιξη της εκπαιδευτικής πολιτικής: (α) Μάθηση μέσα από τη δράση (action learning): Οι μαθητές, γονείς και δάσκαλοι οφείλουν να αναλάβουν δράση ώστε οι σχολικές μετακινήσεις, η διατροφή στο σχολείο κλπ να γίνουν περισσότερο αειφόρες. (β) Δημιουργία προτύπων (modeling): Το σχολείο μπο-

Αφιέρωμα

Αειφόρο Σχολείο

Αειφόρο σχολείο: Διερευνώντας τις αντιφάσεις

(ομιλία του John Huckle)

ρεί να δημιουργήσει πρότυπα αειφόρου διαβίωσης για τους μαθητές και την ευρύτερη κοινότητα, π.χ. παράγοντας την ενέργεια που χρειάζεται.

Τί είναι αειφόρο σχολείο;

Σύμφωνα με την κυβέρνηση του Η.Β., αειφόρο σχολείο είναι αυτό που ετοιμάζει τους νέους για ένα αειφορικό τρόπο ζωής (από τις κατασκευές μέχρι τις καθημερινές πρακτικές) και τους οδηγεί σε μια δέσμευση να νοιάζονται, να φροντίζουν: για την υγεία και ευημερία των ίδιων, για τους άλλους (ανεξάρτητα από τις διαφορές κουλτούρας, απόστασης και γενεάς), για το τοπικό και παγκόσμιο περιβάλλον.

Το Υπουργείο Παιδείας του Η.Β. δημοσίευσε το 2006 το Εθνικό Πλαίσιο για τα αειφόρα σχολεία. Σ' αυτό περιλαμβάνονται τρία αλληλοεμπλεκόμενα μέρη:

α. Μια υποχρέωση για μέριμνα: επεκτείνεται η υποχρέωση του σχολείου για μέριμνα ώστε να συμπεριλάβει στη φροντίδα του και τους ανθρώπους που βρίσκονται μακριά, τις μελλοντικές γενιές και τον υπόλοιπο κόσμο.

β. Μια ολιστική προσέγγιση στην εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη (ΕΑΑ): το σχολείο διερευνά την εφαρμογή της ΕΑΑ μέσα από το αναλυτικό πρόγραμμα (διδασκαλία και μάθηση), τις εγκαταστάσεις (κτίρια και ελεύθερους χώρους) και μέσα από την ενασχόλησή του με την κοινότητα (εγγύτερη και ευρεία).

γ. Μια επιλογή από «σημεία εισόδου» ή «πίλκες» (doorways) μέσα από τις οποίες τα σχολεία θα μπορούσαν να εισάγουν και να αναπτύξουν αειφορικές πρακτικές.

Το κείμενο που ακολουθεί προέρχεται από την παρουσίαση του John Huckle στο 4ο Πανελλήνιο συμπόσιο με θέμα «Το αειφόρο σχολείο του παρόντος και του μέλλοντος». Η πλήρης παρουσίαση (σε αρχείο ppt) υπάρχει στην ιστοσελίδα του ομιλητή, στη διεύθυνση: http://john.huckle.org.uk/publications_downloads.jsp.

Μετάφραση και επιμέλεια κειμένου: Γιώργος Περγίδης

Γιώργος Περγίδης

Αφιέρωμα

Αειφόρο Σχολείο

«περιοχές» της ζωής του σχολείου, συγκεκριμένα το πρόγραμμα του σχολείου, τους σχολικούς χώρους και την τοπική κοινότητα. Οι οκτώ προτεινόμενες «πύλες» είναι: τρόφιμα και ποτά, ενέργεια και νερό, μετακίνηση και κυκλοφορία, αγορές και απόβλητα, κτίρια και σχολικές αυλές, ένταξη και συμμετοχή, τοπική ευημερία, πλανητική διάσταση.

Για κάθε είσοδο, το πλαίσιο προτείνει τι θα μπορούσαν να κάνουν τα σχολεία στις τρεις περιοχές που προαναφέρθηκαν. Για παράδειγμα για την πύλη «Ενέργεια και νερό», προτείνονται ενδεικτικά:

σε σχέση με το πρόγραμμα (διδασκαλία και μάθηση): Τα σχολεία χρησιμοποιούν το αναλυτικό πρόγραμμα για να καλλιεργήσουν τη γνώση, τις αξίες και τις δεξιότητες που απαιτούνται για τη σωστή διαχείριση της ενέργειας και του νερού, σε κλίμακα τοπική μέχρι και παγκόσμια, στο σχολείο και στο σπίτι.

σε σχέση με το χώρο (αξίες και τρόποι εργασίας): Το σχολείο αναθεωρεί τη χρήση που κάνει στην ενέργεια και το νερό και εφαρμόζει πολιτικές εξοικονόμησης με σωστή διαχείριση και εφαρμογή κατάλληλων τεχνολογιών.

Σε σχέση με την κοινότητα (ευρύτερες επιδράσεις και συνεργασίες): Το σχολείο χρησιμοποιώντας τις επικοινωνίες του, τις υπηρεσίες του, τις επαφές του και τη συμμετοχή του στις διάφορες κοινότητες, προωθεί την ενημέρωση σε θέματα ανανεώσιμων πηγών, εξοικονόμησης ενέργειας και διαχείρισης νερού και αποβλήτων.

Επιπλέον, το πλαίσιο περιλαμβάνει και τα αποτελέσματα που προσδοκούνται μέχρι το 2020. Έτσι στην περίπτωση της «πύλης» ενέργεια και νερό, μέχρι το 2020 θα πρέπει όλα τα σχολεία να είναι μοντέλα υψηλής ενεργειακής απόδοσης αποτελώντας υποδείγματα χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας όπως αιολικής, ηλιακής και βιοκαυσίμων στις κοινότητες τους και να μεγιστοποιήσουν τη χρήση του βρόχινου νερού και του ανακυκλωμένου νερού από απόβλητα.

Ένα πιο αειφόρο σχολείο έχει πολλά πλεονεκτήματα: Η διδασκαλία και η μάθηση βασίζονται περισσότερο σε ζητήματα της καθημερινής ζωής και έχουν περισ-

σότερη σχέση με τις ανάγκες των μαθητών με αποτέλεσμα οι μαθητές να είναι πιο ικανοποιημένοι και να έχουν καλύτερες επιδόσεις.

Το σχολείο εξοικονομεί χρήματα συντηρώντας τους πόρους του και αγοράζοντας πιο συνετά.

Οι γονείς και η κοινότητα συμμετέχουν περισσότερο στη σχολική ζωή καθώς σχολείο και κοινότητα μαθαίνουν μαζί το δρόμο για πιο αειφορικούς τρόπους διαβίωσης.

Υλικό και υποστήριξη για αειφόρα σχολεία

Υπάρχει πολύ εκπαιδευτικό υλικό διαθέσιμο για να βοηθηθούν τα σχολεία και οι δάσκαλοι. Αναφέρω ιδιαίτερα τον ιστότοπο «Αειφόρα σχολεία» (Sustainable Schools, <http://www.teachernet.gov.uk/sustainableschools/>). Υπάρχει εδώ εκπαιδευτικό υλικό για δασκάλους και στελέχη της εκπαίδευσης για το σχεδιασμό ενός αειφόρου σχολείου και υποδειγματικά μαθήματα, που ανταποκρίνονται στις 8 «εισόδους», για μαθητές διαφόρων ηλικιών. Είναι διαθέσιμο επίσης ένα εργαλείο αυτο-αξιολόγησης προκειμένου τα σχολεία να αξιολογήσουν την πρόοδό τους στην προσπάθεια να γίνουν πιο αειφόρα.

Η υπηρεσία της βρετανικής κυβέρνησης που είναι αρμόδια για τα αναλυτικά προγράμματα (Qualifications and Curriculum Authority) έχει ετοιμάσει ένα οδηγό σχεδιασμού αναλυτικού προγράμματος για τα σχολεία. Το Εθνικό Κολλέγιο Σχολικής Ηγεσίας (National College of School Leadership) διαθέτει ένα «πακέτο εργαλείων» για την ανάπτυξη αειφόρων σχολείων. Εκδόσεις που προσφέρουν καθοδήγηση υπάρχουν στο εμπόριο και σε θεματικές ενότητες/συνδέσμους. ΜΚΟ όπως το WWF οργανώνουν μαθήματα και συναντήσεις για δασκάλους.

2. Κριτική της πολιτικής για το αειφόρο σχολείο και επισήμανση των αντιφάσεων

Μια έρευνα για την αειφορία στα σχολεία

Τα αποτελέσματα έρευνας του Γραφείου Προτύπων της Εκπαίδευσης (Office for Standards in Education, Ofsted 2008) δείχνουν ότι παρά τις προσπάθειες από την πλευρά της πολιτικής, το εθνικό πλαίσιο και τη σχετική στήριξη και καθοδήγηση, τα σχολεία κάνουν περιορισμένη πρόοδο στο θέμα της αειφορίας. Η ενημέρωση για την κυβερνητική πολιτική είναι περιορισμένη, η έμφαση στην αειφόρο ανάπτυξη είναι μικρή και η διδασκαλία είναι ασυνεπής και ασυντόνιστη. Στα περισσότερα σχολεία η αειφόρος ανάπτυξη

είναι περιφερειακό ζήτημα που συχνά περιορίζεται σε δραστηριότητες εκτός του αναλυτικού προγράμματος με συμμετοχή ελάχιστων μαθητών.

Δίνεται περισσότερη προσοχή στα τοπικά παρά στα παγκόσμια ζητήματα. Ωστόσο, μερικά σχολεία κάνουν πρωτοποριακή δουλειά κυρίως στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Τα αποτελέσματα της έρευνας μας υπενθυμίζουν ότι τα συμβατικά σχολεία κυρίως αναπαράγουν την επικρατούσα μη αειφορική οικονομική και πολιτισμική τάξη πραγμάτων. Ανταποκρίνονται στην εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη μέχρι το σημείο που δεν αμφισβητεί ή απειλεί αυτή την τάξη - απλά προωθεί μια μεταφρασμένη ή μια πιο πράσινη εκδοχή του «επιχειρώ ως συνήθως» (business as usual). Υπάρχει κάποια προοπτική για κριτική διδασκαλία και μάθηση στα παραδοσιακά σχολεία, αλλά αυτοί που πραγματικά ενδιαφέρονται για την αειφορική εκπαίδευση μπορούν να μάθουν πολλά από προοδευτικούς παιδαγωγούς όπως τον Α. Σ. Νηλ και το σχολείο του, το Σάμερχιλ, στο Σάφοκ.

Εάν τα σχολεία οφείλουν να κινηθούν πέρα από τη μεταρρύθμιση και να εμπλακούν σε μια κριτική μάλλον παρά παραδοσιακή εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη, τότε αυτοί που διαμορφώνουν την εκπαιδευτική πολιτική και οι δάσκαλοι θα έπρεπε, όπως ο Α.Σ. Νηλ, να γυρίσουν πίσω και να αναστοχαστούν τη συνολική εικόνα: Ποιος είναι ο ρόλος και οι διαδικασίες που καθιστούν τους τρέχοντες τρόπους ζωής μη αειφορικούς; Ποια είναι η επίδρασή τους στα παιδιά και στους νέους ανθρώπους; Πως μπορούμε να βελτιώσουμε την ευτυχία των νέων ανθρώπων και την ευημερία τους ενώ παράλληλα να τους ενθαρρύνουμε να συμμετάσχουν στην κοινωνική αλλαγή;

Ο καταναλωτισμός και το αειφόρο σχολείο

Ο Μπέντζαμιν Μπάρμπερ¹ διερευνά τις πραγματικές αιτίες της μη αειφορικής ανάπτυξης και τις συνέπειές της στους ανθρώπους και τις πολιτικές. Η θέση του είναι ότι τις τελευταίες δεκαετίες ο καταναλωτισμός έχει αποφύγει μια κρίση υπερπαραγωγής προωθώντας μια κουλτούρα «παλιμπαλτισμού» στους ενήλικες και καλλιεργώντας παιδιά- καταναλωτές. Το να διατηρήσεις την παραγωγή, την κατανάλωση και τα κέρδη απαιτεί οι νέοι να μεγαλώνουν γρήγορα, οι ενήλικες να παραμένουν αιώνιοι νέοι, οι φτωχοί χωρίς αγορα-

¹ Benjamin Barber, *Consumed: How markets corrupt children, infantilize adults, and swallow citizens whole*, Norton, 2007

στική δύναμη να εγκαταλειφθούν και το περιβάλλον να υποφέρει κάτω από τις αυξανόμενες απαιτήσεις για οικολογικούς πόρους και υπηρεσίες.

Ο Μπάρμπερ υποστηρίζει ότι οι επιχειρήσεις, η κυβέρνηση και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα εμπλέκονται στην προσπάθεια για παλιμπαλτισμό των ενηλίκων και τη διαφθορά των παιδιών. Η ιδιωτικοποίηση και οι επώνυμες μάρκες (branding) είναι σχετικές στρατηγικές. Η ιδιωτικοποίηση επεκτείνει ευκαιρίες για κέρδος ενώ οι επώνυμες μάρκες εξασφαλίζουν ισχυρότερη προσκόλληση σε αγαθά και υπηρεσίες που προσφέρει ο καταναλωτισμός. Η διαφήμιση, οι μάρκες και τα ΜΜΕ στοχεύουν στα παιδιά, παρακάμπτοντας γονείς και δασκάλους ως διαμορφωτές των πραγματικών ενδιαφερόντων των παιδιών και προσφέροντας πρόσκαιρη και τελικά ψεύτικη ικανοποίηση.

Η ανησυχία ότι ο καταναλωτικός καταναλωτισμός μπορεί να υπονομεύει την υγιή ανάπτυξη των παιδιών και την ικανότητα να μαθαίνουν έχει οδηγήσει άλλους συγγραφείς να γράψουν για την τοξική παιδική ηλικία. Το βιβλίο της Σου Πάλμερ «Τοξική παιδική ηλικία»² διερευνά δέκα απόψεις της μοντέρνας παιδικής ηλικίας (δίαιτα, άσκηση, ύπνος, επικοινωνία, οικογένεια, παιδική φροντίδα, μάρκετινγκ, πίεση από τους συνομηλικούς, τεχνολογία και γονεϊκή πρακτική), και υποστηρίζει τον Μπάρμπερ με έρευνα που δείχνει ότι «ζυπνώντας» τα παιδιά πολύ νωρίς ή οδηγώντας τα να συμπεριφέρονται ως «μίνι-ενήλικες», υπονομεύουμε την ανάπτυξή τους και προκαλούμε προβλήματα συμπεριφοράς και δυστυχία. Ο καθιστικός τρόπος ζωής με αυξανόμενη έκθεση στις οθόνες, καταλήγει στην απώλεια της φαντασίας, ανικανότητα για συγκέντρωση, τάση να συγχέουν το γεγονός με τη γνώση και ομογενοποίηση των παιδικών μυαλών.

Η καταναλωτική κουλτούρα παράγει περισσότερο ναρκισσιστές ενήλικες και παιδιά. Οι άνθρωποι είναι πιο ατομιστές, πιο εγωκεντρικοί και με λιγότερη τάση να νοιάζονται για τους άλλους και το περιβάλλον. Αυτός ο ναρκισσισμός οδηγεί τα παιδιά να έχουν μη ρεαλιστικές προσδοκίες και να βλέπουν την επιτυχία και ευτυχία με περιορισμένο και επιζήμιο τρόπο.

Η εμπνευσματοποίηση της παιδικής ηλικίας καταλήγει σε δυστυχία και ψυχικές ασθένειες μεταξύ των νέων. Ο ΟΟΣΑ αναφέρει ότι τα παιδιά στη Βρετανία είναι μεταξύ των πιο δυστυχισμένων στην Ευρώπη.

² Sue Palmer *Toxic Childhood, how the modern world is damaging our children and what we can do about it*, Orion 2007

Αφιέρωμα

Αειφόρο Σχολείο

Τα κορίτσια έχουν δεχτεί την πιο καταστροφική πίεση από το εμπόριο ενώ τα αγόρια δυσκολεύονται να μεγαλώσουν σε ένα κόσμο όπου τα κορίτσια τους ξεπερνούν στην εκπαίδευση και πολλές παραδοσιακά ανδρικές δουλειές έχουν εξαφανιστεί.

Η δημοφιλής κουλτούρα εστιάζει στις ζωές των πλούσιων και διάσημων, παρέχοντας περιορισμένο εύρος προτύπων ρόλων και προσφέροντας όνειρα που δε μπορούν να πραγματοποιηθούν. Υποθέτοντας ότι όλοι μπορούν να γίνουν πλούσιοι και διάσημοι, αποσπά την προσοχή από την ανισότητα και το γεγονός ότι η κοινωνική κινητικότητα έχει στη πραγματικότητα μειωθεί τις τελευταίες δεκαετίες.

Το αειφόρο σχολείο θα πρέπει να βοηθά τους νέους να κατανοήσουν και να αντισταθούν στις εμπορικές πιέσεις που διαμορφώνουν τη ζωή μας. Θα πρέπει να εξετάζει μια σειρά από εναλλακτικά στυλ ζωής και ταυτότητες και να αναπτύσσει τους ψυχολογικούς πόρους προκειμένου να παραμένουν ευχαριστημένοι και ευτυχισμένοι όταν η ζωή δεν προσφέρει το είδος των αμοιβών που προωθούνται από τα μίντια.

Η διάβρωση της δημοκρατίας

Ο καταναλωτικός καταναλωτισμός έχει διαβρώσει και τη δημοκρατία με τον ίδιο τρόπο που εκμαύλισε τα παιδιά και μετέτρεψε σε παιδιά τους ενήλικες. Η κυρίαρχη πολιτική ιδεολογία των δύο τελευταίων δεκαετιών ήταν ο νεο-φιλελευθερισμός, ένα σύστημα ιδεών που ευνοεί την ελεύθερη αγορά σε βάρος των κυβερνητικών ρυθμίσεων. Συνδέει την ελευθερία και αειφορία με μια προσωπική επιλογή σαν αυτή που ασκούν οι καταναλωτές και υπονομεύει τη συλλογική επιλογή και το κοινωνικό συμβόλαιο όπου τα άτομα εγκαταλείπουν την ανασφαλή ιδιωτική ελευθερία για τη δημόσια ελευθερία και την κοινή ασφάλεια και αειφορία.

Η πολιτική του τρίτου δρόμου

Στη Βρετανία μέχρι πρόσφατα, ο νεοφιλελευθερισμός καλύπτονταν από τη ρητορική του Μπλαιρισμού ή πολιτική του τρίτου δρόμου. Αυτός διατεινόταν ότι ήταν μια επικαιροποιημένη μορφή σοσιαλιστικής δημοκρατίας που δεν θεωρούσε πλέον ότι έχουν σημασία η διάκριση αριστεράς - δεξιάς ή οι κοινωνικές τάξεις και περιορίζονταν να ασχολείται με τις συνέπειες των αποτυχιών της αγοράς παρά να προκαλεί τον κατεστημένο πλούτο και την εξουσία. Όμως, η συρρίκνωση του κράτους αποδείχθηκε πολιτικά ανέφικτη, η δημόσια σπατάλη συνέχισε να αυξάνεται και οι νεο-

φιλελεύθεροι έχουν στραφεί στο να χρησιμοποιήσουν το κράτος για να αναμορφώσουν τους κοινωνικούς θεσμούς, όπως την εκπαίδευση, στο πρότυπο των αγορών.

Η πρόσφατη οικονομική και πολιτική κρίση έχει προκαλέσει μια εσπευσμένη επιστροφή σε ανταγωνιστικές πολιτικές, αλλά την άρνηση για σύγκρουση και διαίρεση και την ουσιαστική άρνηση της πολιτικής για αειφορία, μπορεί κανείς να τη δει στις πολιτικές για την αειφόρο ανάπτυξη και την εκπαίδευση.

Οι πολιτικές του Η.Β. για την αειφόρο ανάπτυξη και τα αειφόρα σχολεία προωθούν ένα οικολογικό εκσυγχρονισμό ή το πρασίνισμα του καταναλωτισμού. Δε βλέπουν καμιά εγγενή αντίφαση ανάμεσα στον καταναλωτισμό και την αειφορία και υποθέτουν ότι οι νέες τεχνολογίες και η περιβαλλοντική οικονομία: ενσωματώνουν την κοινωνική υπευθυνότητα, τους περιβαλλοντικούς νόμους και την εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη, μπορούν να κάνουν «περισσότερα με λιγότερα», προσφέρουν κίνητρα για πιο πράσινη παραγωγή και κατανάλωση, ενθαρρύνουν το ενδιαφέρον των πολιτών για το περιβάλλον και έτσι εξισορροπούν την οικονομική μεγέθυνση με την περιβαλλοντική προστασία και την κοινωνική δικαιοσύνη.

Η πολιτική του τρίτου δρόμου επίσης οδήγησε σε αντίστοιχες πολιτικές για την εκπαίδευση. Εδώ η κύρια ενέργεια αφορούσε στη βελτίωση των απαιτήσεων σε βασικά μαθήματα ώστε η Βρετανία να έχει νέους εργάτες που θα την καταστήσουν ικανή να ανταγωνιστεί στην παγκόσμια οικονομία. Η νεοφιλελεύθερη έμφαση στον ατομισμό, την καταναλωτική επιλογή και τον ανταγωνισμό των αγορών, αντανάκλαται στις περισσότερες εξετάσεις και τον ανταγωνισμό ανάμεσα στους μαθητές, την αυξανόμενη τάση για επιλογή σχολείου από τους γονείς και τον ανταγωνισμό μεταξύ σχολείων, τη μεγαλύτερη εμπλοκή του ιδιωτικού τομέα στην κατασκευή και χρηματοδότηση νέων σχολείων και την παροχή υπηρεσιών που προηγούμενα παρέχονταν από τις τοπικές αρχές. Η γενική αρχή ότι κάθε μαθητής παρακολουθεί το σχολείο της γειτονιάς του όπου η ίση μεταχείριση, η ικανοποίηση και το αίσθημα δικαίου συνυπάρχουν με ένα ευρύ αναλυτικό πρόγραμμα, έχει υπονομευτεί.

Ωστόσο, μερικά στοιχεία της εκπαιδευτικής πολιτικής του Η.Β. συνεχίζουν να αντανάκλαν τις σοσιαλδημοκρατικές ιδέες. Υπάρχει π.χ. αυξημένη προσοχή στις ανάγκες των μη προνομιούχων μαθητών και η απαίτηση να διδάσκεται η αγωγή για την ιδιότητα του πολίτη (citizenship) στα δευτεροβάθμια σχολεία.

Οι αντιφάσεις της πολιτικής για το αειφόρο σχολείο

Έτσι ορισμένες πλευρές της εκπαιδευτικής πολιτικής έρχονται σε αντίφαση με την πολιτική για τα αειφόρα σχολεία και αυτό εξηγεί μερικώς τα αποτελέσματα της έρευνας που αναφέρθηκε παραπάνω:

-Ο ατομισμός, οι περισσότερες εξετάσεις και ο ανταγωνισμός μεταξύ μαθητών και σχολείων περιορίζει την αρχή της φροντίδας του ενός για τον άλλο.

-Η μεγαλύτερη ανισότητα ανάμεσα σε σχολεία και μαθητές περιορίζει την «είσοδο» της ένταξης (αυξάνει τον αποκλεισμό).

-Η μεγαλύτερη δυνατότητα επιλογής απ' τη μεριά των γονιών και κατά συνέπεια, η αύξηση της απόστασης που διανύουν οι μαθητές προς και από το σχολείο, περιορίζει την «είσοδο» που αφορά τη μετακίνηση και τα μεταφορικά μέσα.

-Η υποχώρηση της γενικής αρχής περιορίζει την είσοδο της τοπικής ευημερίας και

-η ιδιωτικοποίηση των προμηθειών του σχολείου περιορίζει την «είσοδο» που αφορά τα τρόφιμα και ποτά.

-Οι κατασκευαστές του ιδιωτικού τομέα δεν έχουν κτίσει τα σχολεία με τις υψηλότερες φιλοπεριβαλλοντικές προδιαγραφές και το κόστος χρηματοδότησής τους επιβαρύνει τις μελλοντικές γενιές.

3. Προς μια ριζοσπαστική πρόταση για το αειφόρο σχολείο

Εάν η τρέχουσα πολιτική για τα αειφόρα σχολεία είναι γεμάτη αντιφάσεις και αποτυγχάνει να ενθαρρύνει τα σχολεία να εξετάσουν τις πραγματικές αιτίες της μη αειφορικής ανάπτυξης καθώς και κοινωνικά ριζοσπαστικές λύσεις που μπορούν να απελευθερώσουν την αειφορία, τότε τι μπορεί να γίνει;

Η επιχειρηματολογία μου μέχρι τώρα είναι ότι τα αειφορικά σχολεία θα έπρεπε να είναι κοινά πολυκλαδικά σχολεία με διευρυμένο αναλυτικό πρόγραμμα που προάγει την ευημερία των μαθητών και τους ενδυναμώνει ως πολίτες που καταλαβαίνουν κάτι από τις πολιτικές της αειφόρου ανάπτυξης. Το τελευταίο μέρος της ομιλίας μου θα προτείνει ότι αυτά τα σχολεία θα πρέπει να δίνουν κάποια προσοχή στη θεωρία και πράξη του οικολογικού ή πράσινου σοσιαλισμού.

Οι πράσινοι σοσιαλιστές προτείνουν ότι ο κόσμος τώρα έχει τους πόρους και την τεχνολογία για να καλύπτει τις ανάγκες όλων και να θεραπεύει την υγεία των ανθρώπων και της φύσης. Συντονισμένος σχε-

διασμός της παραγωγής προκειμένου να καλύπτει τις πραγματικές ανάγκες θα πρέπει να λάβει χώρα σε όλα τα επίπεδα από το τοπικό ως το παγκόσμιο. Οι συνεργατικοί και εθελοντικοί τομείς θα πρέπει να κάνουν συνεισφορές-κλειδιά στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα, και η οικονομία θα πρέπει να στηρίζεται στην αλληλεγγύη, την αυτοδιαχείριση, και την προσοχή στα όρια που επιβάλλονται από τα οικολογικά συστήματα και τις απαιτήσεις μιας παγκόσμιας δικαιοσύνης. Μειωμένες ώρες εργασίας και ένα βασικό εισόδημα για όλους θα έδινε σε όλους την ελευθερία θέλησης και χρόνου για να αναπτύξουν όλες τις πλευρές της ζωής τους.

Εξάσκηση σε καλλιεργητικές πρακτικές: Από πρόγραμμα Π.Ε. στο ΚΠΕ Κιλκίς – Μάρτιος 2010

Πως θα ενθαρρυνθούν οι μαθητές να εξετάσουν τα πιθανά οφέλη μιας πράσινης σοσιαλιστικής οικονομίας; Ο σχολικός κλήρος γης (school allotment: καλλιεργούμενη γη που ανήκει στο σχολείο) είναι ένα χώρος όπου οι μαθητές θα μπορούσαν να εισαχθούν σε ένα εναλλακτικό τρόπο παραγωγής και κατανάλωσης. Η καλλιέργεια της δικής σου τροφής απαιτεί το συμμετοχικό σχεδιασμό, κατάλληλη τεχνολογία, αμοιβαία βοήθεια και ευαισθητοποίηση στα οικολογικά όρια.

Μελετώντας την ιστορία των «σχολικών κλήρων γης» στη Βρετανία θα μπορούσαν να μάθουν πολλά για τους ανταγωνισμούς μεταξύ πλούσιων και φτωχών στο παρελθόν και σήμερα, τις αρετές της δημόσιας πρόνοιας

και του σχεδιασμού χρήσεων γης και την ανάγκη της κοινοτικής δράσης για να προστατεύσουμε τα δημόσια προνόμια έναντι της ιδιωτικοποίησης.

Αν και οι σχολικοί κλήροι χαρακτηρίζουν πολλές έτοιμες προτάσεις για αειφόρα σχολεία, γίνονται παραγωγικοί χώροι κριτικής εκπαίδευσης για την αειφορία μόνον όταν γίνεται κατανοητό το παρελθόν της πρακτικής των κλήρων από μια πιο γενική σκοπιά.

Στρεφόμενος στην πολιτική και τους πολίτες, ο πράσινο σοσιαλισμός αναζητά τρόπους για να αναμορφώσει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις έτσι ώστε ο καθένας να έχει το δικαίωμα στον αυτό-προσδιορισμό, τη συμμετοχή και την ευημερία, ως αμοιβή για

τη δουλειά του στους τυπικούς και άτυπους τομείς. Ο καθένας θα πρέπει να έχει εγγύηση για δουλειά και βασικό εισόδημα, και οι ώρες εργασίας στον τυπικό τομέα θα πρέπει να είναι πολύ μειωμένες ώστε να επιτρέπουν χρόνο για προσωπική ανάπτυξη, συμμετοχή στην πολιτική και εργασία στον άτυπο τομέα. Νέες μορφές οικολογικής δημοκρατίας θα πρέπει να εξασφαλίζουν ότι οι πολιτικές αποφάσεις έλαβαν υπόψη τα δικαιώματα των μελλοντικών γενεών, των μακρινών λαών και των άλλων ειδών, ενώ νέες μορφές παγκόσμιας δημοκρατίας θα ρυθμίζουν την παγκόσμια οικονομία προς το συμφέρον της κοινωνικής δικαιοσύνης και αειφορίας.

Έτσι ίσως οι μαθητές θα έπρεπε να ενθαρρυνθούν να σκεφτούν τους λόγους που η εθελοντική εργασία, ή η συμμετοχή στην κοινωνική ζωή είναι στο περιθώριο και όχι στο κέντρο της ανθρώπινης ζωής. Θα πρέπει να εξετάσουν τις αρετές της κατοχύρωσης του δικαιώματος του πολίτη σε ένα βασικό εισόδημα και τις υποχρεώσεις που θα συνόδευαν ένα τέτοιο δικαίωμα. Παρομοίως θα μπορούσαν να εξετάσουν τις αρετές του περιορισμού και της αναδιανομής των εργασιακών ωρών στον τυπικό τομέα.

Όσο για την οικολογική και παγκόσμια ιδιότητα του πολίτη θα μπορούσαν να εξετάσουν τα πενήντα αποτελέσματα της πρόσφατης συνάντησης κορυφής για το κλίμα στην Κοπεγχάγη και τα εναλλακτικά μοντέλα παγκόσμιας δημοκρατίας που προτάθηκαν από τους διαμαρτυρούμενους που παρακολούθησαν και εκείνους που συνεισέφεραν στο παιδικό φόρουμ για το κλίμα.

Στρεφόμενοι στον πολιτισμό, οι πράσινοι σοσιαλιστές λένε ότι ο καταναλωτισμός τροφοδοτείται από την εργασία που αποξενώνει απομακρύνοντας τους ανθρώπους από την αληθινή τους φύση, τους συνανθρώπους τους και το υπόλοιπο του φυσικού κόσμου. Η επανασύνδεση των ανθρώπων με τη φύση, η το τέλος της αποξένωσης απαιτεί το δικαίωμα στην εργασία που έχει νόημα και αμείβει, και στο χρόνο για προσωπική ανάπτυξη και συμμετοχή στην κοινωνία των πολιτών. Τέτοιες εξελίξεις θα ενθαρρύνουν τους ενήλικες να φτάσουν στην ωριμότητα και θα προστατεύσουν τα παιδιά από την εμπορευματοποίηση.

Τα αειφόρα σχολεία θα πρέπει να εξετάσουν εναλλακτικούς τρόπους κατανάλωσης και ανάπτυξης ταυτότητας και κοινωνικού στάτους που δεν θα συμπεριλαμβάνουν τον καταναλωτισμό και τις επώνυμες φίρμες. Θα πρέπει να σκεφτούν τον ηθικό

καταναλωτισμό και το δίκαιο εμπόριο καθώς σχετίζονται με τις «εισόδους» των τροφίμων και ποτών, αγοράς και σπατάλης. Στη Βρετανία η εκστρατεία που συντονίζει ο σεφ της τηλεόρασης Τζέιμι Όλιβερ έχει συμβάλει πολύ στο να εστιάσει την προσοχή στη χειροτέρευση της ποιότητας των σχολικών γευμάτων μετά την εμπορευματοποίηση του σχολικού κέτερινγκ και να ξαναεισαχθούν υγιεινά γεύματα μαγειρεμένα στις σχολικές κουζίνες με τοπικά προϊόντα και ντόπια εργασία.

Ορχήστρα Simon Bolivar - μια από τις 120 ορχήστρες του επιτυχημένου προγράμματος El sistema της Βενεζουέλας: Φτωχοί και περιθωριοποιημένοι νέοι εντάσσονται κοινωνικά μέσα από τη μουσική

Η ορχήστρα νέων της Βενεζουέλας «Σιμόν Μπολιβάρ» δείχνει πώς οι ζωές των παιδιών μπορεί να μεταμορφωθούν όταν τους παρέχονται τα μέσα για προσωπική ανάπτυξη πέρα από τον καταναλωτισμό. Τα αειφόρα σχολεία θα πρέπει να αναπτύξουν τις τέχνες γιατί όταν εκτιμήσουμε τη μουσική, τη ζωγραφική, τη λογοτεχνία και το θέατρο μπορούμε να αναπτύξουμε την αειφορία ως νοοτροπία. Η τέχνη μπορεί να οδηγήσει στη συνειδητοποίηση ότι η μη ανθρώπινη φύση δεν έχει μόνο το δικαίωμα να ζει αλλά ότι η συνέχιση της ευημερίας της εμπλουτίζει τις ζωές όλων.

Για να συνοψίσουμε: Η τρέχουσα πολιτική για τα αειφόρα σχολεία στην Αγγλία, έχει κάποιες δυνατότητες αλλά δεν είναι επαρκής. Δεν απευθύνεται στις αιτίες ούτε προτείνει ρεαλιστικές εναλλακτικές λύσεις. Επιπλέον, είναι γεμάτη αντιφάσεις.

Τα αειφόρα σχολεία θα πρέπει να δίνουν τη δυνατότητα στους μαθητές να δουν τον εαυτό τους ως συμπαράγωγο της νέας αειφόρου οικονομίας, της νέας πολιτικής και πολιτιστικής τάξης. Στις περιοχές του αναλυτικού προγράμματος, των σχολικών χώρων και της κοινότητας θα πρέπει να δίνουν τη δυνατότητα της κριτικής εξέτασης του πρασινισμού τόσο του σοσιαλισμού όσο και του καπιταλισμού.

Και τελικά αξίζει να θυμηθούμε ότι ζούμε σε μια εποχή κρίσης. Οι τραπεζίτες και οι πολιτικοί έχουν προδώσει την εμπιστοσύνη μας, οι δημόσιες δαπάνες και η κοινωνική συνοχή και σταθερότητα απειλούνται και την ίδια στιγμή υπάρχουν ελάχιστες συλλογικές αφηγήσεις ελπίδας. Ενώ δυνατές φωνές αναζητούν την επιστροφή σε μια ελαφρώς πιο πράσινη εκδοχή των συνηθισμένων πρακτικών, τα αειφόρα σχολεία θα πρέπει να προσφέρουν εναλλακτικές αφηγήσεις ελπίδας και αειφορίας.

Ο πρωθυπουργός Γιώργος Παπανδρέου έχει πει πρόσφατα: «Βαθεία κρυμμένα δομικά προβλήματα της κοινωνίας μας έχουν έρθει στην επιφάνεια. Αυτός είναι ο λόγος που δίνουμε τόση έμφαση στη διαδικασία κοινωνικού διαλόγου και στην οικοδόμηση συναίνεσης».

Η δουλειά των δασκάλων θα συνεισφέρει στην οικοδόμηση της διαδικασίας κοινωνικού διαλόγου και συναίνεσης που αναζητά ο Παπανδρέου.

Ο John Huckle διδάσκει Γεωγραφία και Περιβαλλοντική εκπαίδευση στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα «Περιβαλλοντική και Αναπτυξιακή Εκπαίδευση» του South Bank University, UK. Έχει ασχοληθεί εκτεταμένα με την Εκπαίδευση για την Αειφορία / αειφόρο ανάπτυξη την οποία προσεγγίζει από τη σκοπιά της κοινωνικά κριτικής θεωρίας. Η ιστοσελίδα του John Huckle είναι στη διεύθυνση: <http://john.huckle.org.uk>

Βρεθήκατε πρόσφατα στην Αθήνα ως προσκεκλημένος ομιλητής σε συνέδριο με θέμα: “Το Αειφόρο σχολείο”. Ποιο είναι κατά τη γνώμη σας το κλειδί για να γίνει ένα σχολείο περισσότερο αειφόρο;

Στην ομιλία μου σκιαγράφησα την πολιτική της Βρετανικής κυβέρνησης για τα σχολεία. Η πολιτική αυτή παρέχει στα σχολεία ένα πλαίσιο με το οποίο μπορούν να γίνουν πιο αειφόρα, στηριζόμενο σε οκτώ θεματικούς άξονες: τρόφιμα και ποτά, ενέργεια και νερό, μετακίνηση και κυκλοφορία, αγορές και απορρίμματα, κτίρια και υπαίθριοι χώροι, ένταξη και συμμετοχή, τοπική ευημερία και τέλος, πλανητική διάσταση.

Κάθε θεματικός άξονας προσεγγίζεται μέσα από το αναλυτικό πρόγραμμα, τα σχολικά κτίρια και τις αυλές και τέλος συνδέεται με την κοινότητα, τοπική και απομακρυσμένη. Το πλαίσιο αυτό μπορεί να τύχει μιας λιγότερο ή περισσότερο κριτικής προσέγγισης. Στην ομιλία μου διερεύνησα ποια θα μπορούσαν να είναι τα στοιχεία μιας κριτικής προσέγγισης του αειφόρου σχολείου. Αναφέρθηκα επίσης στις αντιφάσεις οι οποίες αναδύονται μέσα από άλλες πλευρές της κυβερνητικής πολιτικής (για παράδειγμα τη δυνατότητα που δίνεται στους γονείς να επιλέξουν το σχολείο στο οποίο θα φοιτήσουν τα παιδιά τους, γεγονός το οποίο αυξάνει τη μετακίνηση και το κυκλοφοριακό) οι οποίες υπονομεύουν την πολιτική του αειφόρου σχολείου.

Ποιο είναι το βασικό στοιχείο της κριτικής προσέγγισης του αειφόρου σχολείου;

Τα σχολεία είναι ουσιαστικά θεσμικοί φορείς οι οποίοι αναπαράγουν την κοινωνία καθώς και τις επικρατούσες κοινωνικές και περιβαλλοντικές σχέσεις. Αυτό που μπορούμε να περιμένουμε από αυτά είναι να υιοθετήσουν προσεγγίσεις συμβατές με το πρασίνισμα

του καπιταλισμού (εξοικονόμηση ενέργειας, καλλιέργεια τροφής, ανακύκλωση, πράσινη κατανάλωση κλπ) και πραγματικά αυτές οι δράσεις έχουν χορηγούς μεγάλες εταιρείες. Προκειμένου όμως να αποφύγουμε οι δράσεις αυτές να αναχθούν σε “πράσινο ξέπλυμα” των σχολείων είναι σημαντικό οι εκπαιδευτικοί να συνειδητοποιήσουν την πραγματική τους αξία και τους περιορισμούς παρόμοιων δράσεων και ταυτόχρονα να εξερευνήσουν περισσότερο κριτικές προσεγγίσεις. Το παράδειγμα που ανέφερα στην ομιλία μου αφορούσε την παραγωγή τροφίμων. Ο σχολικός κήπος γης (allotment) πρέπει να είναι όχι απλά μια ευκαιρία για την καλλιέργεια υγιεινής τροφής σε τοπικό επίπεδο, αλλά και μια εισαγωγή (στο πλαίσιο της Μεγάλης Βρετανίας) στην ιστορία των κλήρων (πρώτα δόθηκαν στους φτωχούς όταν οι πλούσιοι περιέκλεισαν την κοινόχρηστη γη), στα οφέλη από τη δημόσια πρόνοια και τον σχεδιασμό της χρήσης γης (κοινοτικός σοσιαλισμός), καθώς και στη συνεχή ανάγκη για προστασία των δημόσιων αγαθών ενάντια στην ιδιωτικοποίηση (καθώς οι κλήροι και τα σχολικά κτήματα ιδιωτικοποιούνται με στόχο την οικιστική ανάπτυξη).

Έτσι λοιπόν στην καρδιά της κριτικής προσέγγισης βρίσκεται η αναγνώριση ότι η αειφορία είναι μια διεκδικούμενη έννοια. Προκειμένου λοιπόν τα σχολεία να ενδυναμώσουν τους μαθητές έτσι ώστε να είναι ικανοί να υλοποιήσουν ένα αειφόρο μέλλον, θα πρέπει να τους εξοπλίσουν με γνώσεις, δεξιότητες και αξίες ώστε να γίνουν αυτόνομοι πολίτες ικανοί να διαμορφώσουν τα δικά τους συμπεράσματα σχετικά με τις μορφές τεχνολογίας (εργαλεία και ιδέες) και κοινωνικής οργάνωσης (κυβέρνησης, δημοκρατίας και ιδιότητας του πολίτη), οι οποίες θα αποδώσουν καλύτερα την αειφορία όπως οι ίδιοι οι πολίτες την ορίζουν.

Για το ιστορικό αυτής της συνέντευξης, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι στη διάρκεια του συμποσίου «Το Αειφόρο Σχολείο του παρόντος και του μέλλοντος», ο καθηγητής John Huckle, προσκεκλημένος ομιλητής στο συμπόσιο, δέχθηκε προτάσεις να απαντήσει σε γραπτές ερωτήσεις μιας συνέντευξης από τον Δημήτρη Καλαϊτζή, πρόεδρο της οργανωτικής επιτροπής του συνεδρίου, και χωριστά από τους Γιώργο Πεردίκη και Δέσποινα Σουβατζή, μέλη της συντακτικής επιτροπής του περιοδικού μας. Μελετώντας τις ερωτήσεις, διαπίστωσε ότι σε σημαντικό βαθμό επικαλύπτονταν και μας πρότεινε να συμπυκνωθούν σε μια ενιαία συνέντευξη, όπως και έγινε. Από την πλευρά του περιοδικού, τόσο στην επικοινωνία με τον καθηγητή όσο και στη μετάφραση των ερωτήσεων και των απαντήσεων, πολύτιμη ήταν η συμβολή των συναδέλφων Κατερίνας Μπαζίγου και Μιχάλη Φωτιάδη. Ευχαριστούμε τον καθηγητή Huckle που πρόθυμα ανταποκρίθηκε καθώς και τον Δημήτρη Καλαϊτζή και τους προαναφερθέντες συναδέλφους για την άψογη συνεργασία που είχαμε ώστε να υλοποιηθεί η ιδέα αυτής της συνέντευξης.

Στην ομιλία σας αφιερώσατε αρκετό χρόνο στην ανάπτυξη των απόψεων του Benjamin Barber σχετικά με την καταναλωτική κοινωνία. Γιατί πιστεύετε ότι η εκπαίδευση του καταναλωτή και η εκπαίδευση στα ΜΜΕ θα πρέπει να είναι σημαντικά στοιχεία της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη;

Ο Barber υποστηρίζει ότι ο καταναλωτικός καπιταλισμός διαφθείρει τα παιδιά, μετατρέπει τους ενήλικες σε ήπια και διαβρώνει τη δημοκρατία. Η διαφήμιση, οι επώνυμες φίρμες και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης στοχεύουν στα παιδιά παρακάμπτοντας τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς ως θεματοφύλακες των γνήσιων ενδιαφερόντων των παιδιών, και προσφέροντας τους εφήμερες και τελικά ανεκπλήρωτες απολαύσεις. Ενισχύουν το ναρκισσισμό και τον εγωισμό, υπονομεύοντας το ήθος της αλληλεγγύης το οποίο βρίσκεται στην καρδιά της αειφορίας, οδηγώντας τα παιδιά σε μη ρεαλιστικές προσδοκίες και στην αντίληψη της επιτυχίας και της ευτυχίας μέσα από περιορισμένους και καταστροφικούς δρόμους. Τις τελευταίες δεκαετίες αυτού του είδους ο καταναλωτισμός έχει συσχετισθεί με το νεο-φιλελευθερισμό, ο οποίος προωθεί την ελεύθερη αγορά σε βάρος των κρατικών ρυθμίσεων, συσχετίζει την ελευθερία και την αειφορία με την προσωπική επιλογή των καταναλωτών και υποβαθμίζει τη συλλογική επιλογή και το κοινωνικό συμβόλαιο, μέσω του οποίου τα άτομα εγκαταλείπουν την ανασφαλή ιδιωτική ελευθερία προκρίνοντας τη δημόσια ελευθερία και κοινή ασφάλεια ή την αειφορία. Οι εκπαιδευτικοί, χρησιμοποιώντας πηγές όπως οι ταινίες “Η ιστορία των υλικών πραγμάτων” (*The Story of Stuff*), “Ο καιρός των ηλιθίων” (*The Age of Stupid*) και

οι ιστοχώροι YouthXChange και Adbusters, μπορούν να συνδεθούν με τη νεανική κουλτούρα, να αναδείξουν το κόστος του καταναλωτικού καπιταλισμού και να αρχίσουν να διερευνούν περισσότερο αειφόρες εναλλακτικές πρακτικές.

Οι εκπαιδευτικοί οι οποίοι υιοθετούν μια τέτοια κριτική προσέγγιση πολύ συχνά συναντούν πολλές δυσκολίες στο να παραμείνουν αφοσιωμένοι σε αυτή. Τι θα μπορούσατε να τους πείτε για να τους ενισχύσετε;

Θα τους υπενθύμιζα ότι οι πόλεμοι της κουλτούρας στην εκπαίδευση συνεχίζονται. Ενώ το κυρίαρχο επαγγελματικό παράδειγμα στην εκπαίδευση είναι σχεδιασμένο να διευρύνει τη συμμετοχή των μαθητών στην αγορά αναπτύσσοντας γνώσεις και δεξιότητες οι οποίες έχουν ανταλλακτική αξία, το εναλλακτικό κοινωνικό παράδειγμα επιδιώκει να αναπτύξει την έννοια του πολίτη και τη δημοκρατία καλλιεργώντας ικανότητες απαραίτητες για τη συμμετοχή στην κοινή ζωή της κοινότητας. Αν και τα δύο αυτά μοντέλα δεν είναι αλληλο-αποκλειόμενα, η ισορροπία έχει χαθεί προς όφελος του πρώτου και είναι τώρα καιρός να επανα-προωθηθεί και το δεύτερο μοντέλο. Το πρώτιστο καθήκον του εκπαιδευτικού είναι να οργανώσει τις συνθήκες εκείνες μέσα στις οποίες οι μαθητές θα μπορούν να διαμορφώσουν και να επιλύσουν κοινωνικά, ηθικά και πολιτικά προβλήματα (όπως είναι αυτά που συνδέονται με την αειφορία) στη βάση της συλλογικής αναζήτησης και του κοινού ενδιαφέροντος για το συλλογικό καλό. Δουλεύοντας προς αυτή την κατεύθυνση έχουμε την ικανοποίηση ότι βοηθάμε στη δημιουργία ενός καλύτερου κόσμου. Ακόμα και αν καμιά φορά νιώθουμε ότι εγκα-

ταλείουμε τα ιδανικά μας και μετακινούμαστε προς το πιο σίγουρο επαγγελματικό παράδειγμα, θα πρέπει να σταματάμε και να εξετάζουμε την κατάσταση του κόσμου, τη συνεχή ανάγκη για δημοκρατία και αειφορία και να αντλούμε έμπνευση από άλλους οι οποίοι ξεπερνούν πολύ μεγαλύτερα εμπόδια από εμάς.

Τι προβλέπετε για το μέλλον; Είστε αισιόδοξος ή απαισιόδοξος σχετικά με την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη και την προοπτική ενός πιο αειφόρου μέλλοντος;

Η παρούσα οικονομική κρίση σημαίνει ότι βρισκόμαστε σε ένα μεταβατικό σημείο. Η πλειοψηφία των ανθρώπων θα υποφέρει από προγράμματα λιτότητας τα οποία εισάγουν αυξημένους φόρους, περικοπή δημόσιων δαπανών και αύξηση της ανεργίας. Αλλά στην Ελλάδα όπως και σε άλλα μέρη αυτή είναι η στιγμή να αναστοχαστούμε και να δράσουμε στην κατεύθυνση ενός πιο αειφόρου μέλλοντος. Διαθέτουμε τις τεχνολογίες και τις ιδέες οι οποίες θα επιτρέψουν στους ανθρώπους όλου του πλανήτη να ζήσουν αειφορικά τόσο μεταξύ τους όσο και με την υπόλοιπη φύση. Οι μαθητές του σχολείου μαθαίνουν όμως πολύ λίγα σχετικά με αυτά, όπως επίσης και για τις μορφές δημοκρατίας και ιδιότητας του πολίτη οι οποίες θα επιτρέψουν σε αυτές τις τεχνολογίες και ιδέες να ριζώσουν και να αναπτυχθούν. Πολύ υψηλός βαθμός εφαρμογής της ΕΑΑ είναι ιδεαλιστικός και η παρούσα κρίση θα πρέπει να φέρει περισσότερο ρεαλισμό. Πάντα υπάρχει έδαφος για ρεαλιστική αισιοδοξία.

Σχολική κουλτούρα, σχολικό κλίμα και αειφόρο σχολείο

Αφιέρωμα

Αειφόρο Σχολείο

Από τα πρώτα στάδια ανάπτυξης της ΠΕ αλλά και της ΕΑΑ αναγνωρίστηκε ότι το σχολείο διαθέτει τη δυναμική να ετοιμάσει τους νέους ανθρώπους για ένα αειφόρο τρόπο ζωής καθώς μπορεί να μεταδώσει τις κατάλληλες αξίες ώστε ως αυριανοί πολίτες να παίρνουν αποφάσεις, σχετικά για τα προβλήματα που συνδέονται με το περιβάλλον και την ανάπτυξη, τόσο στην προσωπική όσο και στην επαγγελματική τους ζωή. Από την σχετικά μακρόχρονη πορεία όμως της ΠΕ έγινε κατανοητό ότι η ΕΑΑ που θεωρείται διάδοχος της ΠΕ, δεν μπορεί να στηρίζεται σε μεμονωμένους ενθουσιώδεις εκπαιδευτικούς και να έχει περιστασιακό χαρακτήρα όπως γίνονταν και γίνεται μέχρι και σήμερα, αλλά θα πρέπει να αποτελείσει μέρος της καθημερινής εκπαίδευσης όλων των μαθητών και να διαχέεται σε όλη δομή και λειτουργία του σχολείου.

Έτσι, θεωρήθηκε ως πιο πρόσφορη πρακτική για την προώθηση της αειφορίας η υιοθέτηση της προσέγγισης που εμπλέκει το όλο σχολείο 'the whole school approach', πρακτική που ακολουθείται για διάφορα θέματα στην εκπαίδευση όπως π.χ. για θέματα υγείας, για την αντιμετώπιση της βίας, κλπ., με την προσδοκία ότι η ΕΑΑ θα έχει διαρκή χαρακτήρα και θα γίνει μόνιμη πολιτική του σχολείου (Gough, 2005). Η πρακτική αυτή βέβαια σημαίνει πολύ περισσότερα από την εμπλοκή στην ΠΕ και στην ΕΑΑ όλων των τάξεων του σχολείου. Πρόκειται για μια ολιστική προσέγγιση που διαπερνά την όλη δομή και λειτουργία του σχολείου και συγκεκριμένα αφορά ταυτόχρονα:

- στο αναλυτικό πρόγραμμα και τις διαδικασίες διδασκαλίας και μάθησης
- στην οργάνωση, την κουλτούρα και το περιβάλλον του σχολείου
- στις σχέσεις με την ευρύτερη κοινότητα και άλλους φορείς

Αυτή η ολιστική προσέγγιση προϋποθέτει μια σχολική κουλτούρα και ένα σχολικό κλίμα που προσδιορίζει ένα πλαίσιο λειτουργίας του σχολείου με χαρακτηριστικά όπως:

- Επικοινωνία και συνεργασία μεταξύ όλων των παραγόντων του σχολείου, των μαθητών συμπεριλαμβανομένων, για την οριοθέτηση των στόχων και την υλοποίησή τους.
- Διδακτικές πορείες που εμπεριέχουν την ενεργό συμμετοχή των μαθητών.
- Παρεμβάσεις από τους εκπαιδευτικούς στο αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου οι οποίες σχεδιάζονται μέσα από συνεργασίες μεταξύ τους και όχι μόνο.

- Ερευνητικό πνεύμα από όλους τους συμμετέχοντες.
- Οργάνωση και λειτουργία κοινοτήτων μάθησης με στόχο τη διαμόρφωση και υλοποίηση των δράσεων αλλά ταυτόχρονα και την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών.
- Η διεύθυνση του σχολείου να διακρίνεται από ευρύνοια, διάθεση και ικανότητες να υποστηρίξει τις απαιτούμενες καινοτομικές δράσεις.
- Ουσιαστική συνεργασία με τους γονείς και με την ευρύτερη κοινότητα του σχολείου.
- Ύπαρξη κατάλληλων υποδομών και την απαιτούμενη οικονομική ενίσχυση που εξασφαλίζουν στο σχολείο συνθήκες που υποστηρίζουν την υλοποίηση των όποιων δράσεων αποφασιστούν.

Το ερώτημα όμως είναι τα σχολεία μας όπως είναι σήμερα έχουν αυτά τα χαρακτηριστικά; Δυστυχώς στο ερώτημα αυτό δεν μπορεί να δοθεί καμιά θετική απάντηση καθώς το συγκεντρωτικό και κεντρικά κατευθυνόμενο εκπαιδευτικό μας σύστημα δεν ευνοεί την ανάπτυξη τέτοιων χαρακτηριστικών. Σε πολύ γενικές γραμμές τα χαρακτηριστικά του σχολείου μας είναι:

- Ένα αυστηρά δομημένο και καθορισμένο πρόγραμμα με συνέπεια οι εκπαιδευτικοί να περιορίζονται στην τυπική διεκπεραίωση της ύλης και να μην έχουν δυνατότητες αλλά ούτε και την κατάλληλη εκπαίδευση για ουσιαστικές παρεμβάσεις στο αναλυτικό πρόγραμμα.
- Λείπει η ουσιαστική συνεργασία μεταξύ των συντελεστών του σχολείου (των μαθητών συμπεριλαμβανομένων) για την επίτευξη κοινών στόχων.
- Η διαδικασία διδασκαλίας και μάθησης γίνεται σε απομόνωση και συνήθως δεν ακολουθούνται διδακτικές πρακτικές που εμπλέκουν ενεργά τους μαθητές.
- Το σχολείο έχει κλειστό χαρακτήρα και οι ουσιαστικές σχέσεις με τους γονείς και την ευρύτερη κοινότητα απουσιάζουν ή είναι πολύ περιορισμένες και κάποιες φορές προβληματικές.
- Η διεύθυνση, παγιδευμένη στη γραφειοκρατία, δεν έχει την κατάλληλη εκπαίδευση και πολλές φορές τη διάθεση να προωθήσει καινοτομίες με αποτέλεσμα σε κάποιες περιπτώσεις να αποτελεί ακόμα και τροχοπέδη στην προώθηση πρωτοβουλιών κάποιων εκπαιδευτικών με δημιουργικές ιδέες.
- Το περιβάλλον (κτιριακό, υποδομές, κτλ.) των περισσότερων σχολείων μας δεν είναι κατάλληλο για την υποστήριξη ενός θετικού σχολικού κλίματος που αποτελεί προϋπόθεση για την υποστήριξη καινοτομιών.

Συγκρίνοντας τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει το αειφόρο σχολείο, με αυτά που έχει σήμερα το σχολείο μας, διαπιστώνεται ότι αντιπροσωπεύουν διαφορετικές σχολικές κουλτούρες και διαφορετικό σχολικό κλίμα. Και το ερώτημα που τίθεται είναι: μπορεί πράγματι να υλοποιηθεί η ιδέα του αειφόρου σχολείου όπως έχει οροθετηθεί διεθνώς με την υπάρχουσα κατάσταση στα σχολεία μας ή μήπως κινδυνεύει το όλο εγχείρημα να υποβαθμιστεί και να βαφτιστούν αειφόρα κάποια σχολεία επειδή θα υλοποιούνται project ΠΕ ή ΕΑΑ με πρωτοβουλία πάλι κάποιων εκπαιδευτικών ή επειδή θα γίνουν κάποιες παρεμβάσεις στα κτίρια από παράγοντες έξω από τη σχολική μονάδα όπως π.χ. η τοποθέτηση πράσινης στέγης ή διπλών υαλοπινάκων. Αν πραγματικά υπάρχει διάθεση να προωθηθεί η ιδέα του αειφόρου σχολείου θα πρέπει το όλο εγχείρημα να ξεκινήσει από διαδικασίες βελτίωσης της κουλτούρας και του κλίματος που επικρατούν στο σχολείο και αυτό γιατί ο μετασχηματισμός προς την αειφορία δεν επιβάλλεται εκ των άνω αλλά επιτυγχάνεται από τη βάση με τη συνεργασία όχι μόνο όλων των παραγόντων του σχολείου αλλά και με τη συμμετοχή της ευρύτερης κοινότητας.

Μια και μιλάμε για σχολική κουλτούρα και σχολικό κλίμα είναι χρήσιμο να γίνει μια πολύ - πολύ σύντομη αναφορά στις έννοιες αυτές. Σε πολύ γενικές γραμμές **ως κουλτούρα** ενός οργανισμού ορίζεται ένα σύστημα κοινών προσανατολισμών που κρατούν τον οργανισμό ενωμένο και δίνουν σ' αυτόν μια ξεχωριστή ταυτότητα. Περιλαμβάνει αόρατα, συμβολικά στοιχεία (αξίες, φιλοσοφίες, ιδεολογίες, πεποιθήσεις) αλλά και ορατά, υπαρκτά στοιχεία όπως προγράμματα, σκοποί του οργανισμού, δομή, κανόνες κλπ. (Tableman and Herron 2004).

Ως **σχολικό κλίμα** ορίζεται το σύνολο των δυναμικών αλληλεπιδράσεων μεταξύ των ψυχοκοινωνικών, ακαδημαϊκών και φυσικών παραμέτρων του σχολικού περιβάλλοντος. Δηλαδή αφορά ταυτόχρονα το φυσικό περιβάλλον σχολείου (όπως κτίριο, αυλή, τους χώρους γενικά), το κοινωνικό περιβάλλον δηλαδή τις σχέσεις μέσα στο σχολείο, και το μαθησιακό περιβάλλον, όπως συνθήκες διδασκαλίας, ενέργειες δασκάλων και μαθητών κατά τη διαδικασία διδασκαλίας και μάθησης (Πασιαρδή, 2001α).

Για πολλούς, η έννοια του κλίματος σε μια σχολική μονάδα έχει άμεση σχέση με την έννοια της κουλτούρας ή θεωρείται πως **το σχολικό κλίμα θα μπορούσε να θεωρηθεί υποσύνολο της κουλτούρας**. Το κλίμα είναι ουσιαστικά η ερμηνεία της κουλτούρας που επικρατεί. Το θετικό

Αφιέρωμα

Αειφόρο Σχολείο

κλίμα ενθαρρύνει τις αλλαγές, τις μεταρρυθμίσεις και τις καινοτομίες. Η κουλτούρα και το κλίμα διαδραματίζουν πολύ σημαντικούς ρόλους στην ανάπτυξη και προώθηση κάθε αλλαγής. Η κουλτούρα διαμορφώνει αξίες και πιστεύω για θετική στάση απέναντι στην αλλαγή και το κλίμα ενθαρρύνει ερμηνείες της κουλτούρας που μεταφράζονται σε επιθυμητές ενέργειες.

Η αλλαγή της σχολικής κουλτούρας είναι δύσκολη και το πέρασμα από τη μια κουλτούρα στην άλλη είναι επώδυνη, άσχετα από το πόσο ωφέλιμη θα είναι η καινούρια κουλτούρα. Δεν υπάρχει εύκολος και μαγικός τρόπος να αλλάξει η κουλτούρα ή το κλίμα του σχολείου καθώς γενικά ο μετασχηματισμός ιδρυμάτων με πολύχρονη ιστορία όπως είναι τα σχολεία, είναι εξαιρετικά δύσκολος γιατί οι εμπλεκόμενοι διστάζουν να αλλάξουν παραδοσιακούς ρόλους, να ριψοκινδυνεύουν, να προσαρμοστούν σε νέες συνθήκες και πολύ συχνά εξαιτίας της ατομίας τους παραμένουν αδιάφοροι και δεν υποστηρίζουν την αλλαγή.

Παρόλα αυτά, η σχολική κουλτούρα δεν είναι στατική αλλάζει με διάφορους τρόπους και για διάφορους λόγους. Π.χ μπορεί να αλλάξει ασυνείδητα, τυχαία και απρογραμματίστα απλά γιατί κάποιες νέες αξίες και πιστεύω εισάγονται, είτε συνειδητά λόγω εισαγωγής κάποιων καινοτομιών μέσω των οποίων νόρμες και αξίες τροποποιούνται είτε και λόγω έλευσης νέου διευθυντή. Ρόλο κλειδί στην αλλαγή της κουλτούρας του σχολείου και στην προώθηση καινοτομιών παίζει η διεύθυνση του σχολείου καθώς εμπνέει και υποστηρίζει τις προσπάθειες. Γενικά όμως, η αλλαγή χρειάζεται συστηματική προσπάθεια και τη συμβολή όλων των άμεσα εμπλεκόμενων (Πασιαρδή, 2001β).

Κάποια βήματα σε μια προσπάθεια αλλαγής της κουλτούρας του σχολείου και της προώθησης αλλαγών είναι αρχικά η υιοθέτηση κοινών στόχων, η ύπαρξη κοινού οράματος και στην συγκεκριμένη περίπτωση κοινός στόχος και όραμα θα είναι το σχολείο να γίνει «αειφόρο». Ένα δεύτερο βήμα, είναι να οργανωθεί ένα συλλογικό πλαίσιο στο οποίο συμμετέχουν όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας και μέσα στο οποίο:

- Επιδιώκεται η κατανόηση των στοιχείων της κουλτούρας στη συγκεκριμένη σχολική μονάδα και του βαθμού που αυτά ενθαρρύνουν ή εμποδίζουν την επίτευξη επιδιωκόμενων στόχων και ενεργειών.
- Επανεξετάζονται οι προσωπικές αξίες και παραδοχές των μελών της σχολικής κοινότητας (διευθυντών, εκπαιδευτικών και μαθητών).
- Καταβάλλεται προσπάθεια ώστε να καλλιεργηθεί σταδιακά πνεύμα συνεργασίας

- Προγραμματίζονται οι ενέργειες που κρίνονται απαραίτητες και συνακόλουθα αναπτύσσονται στρατηγικές για την υλοποίησή τους.

Η αλλαγή της σχολικής κουλτούρας που προϋποθέτει η ανάπτυξη του αειφόρου σχολείου δεν είναι χρήσιμη μόνο γιαυτό το σκοπό αλλά αφορά και την εκπαίδευση γενικότερα, καθώς πολλά από τα χαρακτηριστικά του αειφόρου σχολείου ταυτίζονται με αυτά του αποτελεσματικού σχολείου η επίτευξη του οποίου αποτελεί σήμερα επιδίωξη της εκπαιδευτικής πολιτικής σε παγκόσμιο επίπεδο. Εισάγει στο σχολείο την λειτουργία των λεγόμενων «κοινοτήτων μάθησης» (Learning Communities) σε όλα τα επίπεδα, μεταξύ εκπαιδευτικών, μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών, καθώς και με την ευρύτερη κοινότητα, πρακτική η οποία εισάγει ένα διαφορετικό μοντέλο επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών και σήμερα θεωρείται ότι μπορεί να συμβάλει στην ουσιαστική αναβάθμιση του σχολείου και (Eaker et al. 2002). Θα πρέπει εδώ να υπενθυμίσουμε ότι σε πολλά κείμενα της UNESCO, κι όχι μόνο, που αφορούν την ΕΑΑ τονίζεται ότι η ΕΑΑ συνεπάγεται γενικότερες αλλαγές στην εκπαίδευση (π.χ. UNECE, 2005, Posch 1999, Elliot 1999, Rauch, 2002, κτλ.).

Βιβλιογραφικές παραπομπές

- Gough, A. (2005). Sustainable Schools: Renovating Educational Processes. *Applied Environmental Education and Communication* 4, 339-351.
- Elliot, J. 1999, Sustainable Society and Environmental Education: future perspectives and demands for the education system. *Cambridge Journal of Education*, 29(3), 325-340.
- Πασιαρδή Γ. (2001α). *Το σχολικό κλίμα –Θεωρητική Ανάλυση και Εμπειρική διερεύνηση των βασικών παραμέτρων του*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Πασιαρδή Γ. (2001β). Σχολική κουλτούρα: Έννοια, βελτίωση και αλλαγή. Ανακοίνωση στο 10ο Διεθνές Συνέδριο της Παιδαγωγικής Εταιρίας Ελλάδος με θέμα: *Ελληνική Παιδεία και Παγκοσμιοποίηση*. Ναύπλιο 8-10 Νοεμβρίου 2001.
- Posch, P. (1999). The ecologisation of schools and its implications for educational policy. *Cambridge Journal of Education*, 29(3), 340-348.
- Rauch, F. (2002). The potential of education for sustainable development for reform in schools, *Environmental Education Research*, 8(1), 43-51.
- Tableman, B. & Herron, A. (2004). Scholl climate and Learning. *Best Practice Briefs*, Vol. 31
- UNECE (2005). UNECE strategy for education for sustainable development. High level meeting of Environment and Education Ministers (Vilnius, 17-18 March 2005)

ΕΠΙΧΕΙΡΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΙΑ ΣΕ ΤΡΕΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥΣ: Έρευνα Δράσης σε νηπιαγωγείο, δημοτικό σχολείο, ΚΠΕ

Αφιέρωμα

Αειφόρο Σχολείο

Εισαγωγή

Το Κέντρο Έρευνας, Μελέτης & Εφαρμογών στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (ΚΕΜΕΠΕ) λειτουργεί στο Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία (ΤΕΑΠΗ) του Πανεπιστημίου Αθηνών με διευθύντρια την Καθηγήτρια Ευγενία Φλογαίτη. Μερικοί από τους βασικούς στόχους του είναι η διεξαγωγή ερευνών και μελετών στον τομέα της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΠΕ)/ Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΑΑ), η κατάρτιση και η επιμόρφωση εκπαιδευτικών και ομάδων που ενδιαφέρονται για την εφαρμογή, διάδοση και ανάπτυξη της ΠΕ /ΕΑΑ, η ανάπτυξη συνεργασιών με ποικίλους φορείς σε εθνικό και διεθνές επίπεδο και η συμβολή στη διαμόρφωση εκπαιδευτικής πολιτικής σε θέματα που αφορούν την ΠΕ/ΕΑΑ. Τα μέλη του αποτελούν μια διεπιστημονική ομάδα που απαρτίζεται από μέλη ΔΕΠ, διδάκτορες, υποψήφιους διδάκτορες κι εκπαιδευτικούς.

Η παρούσα ερευνητική δραστηριότητα του ΚΕΜΕΠΕ εστιάζει στη μελέτη του τρόπου με τον οποίο ένας εκπαιδευτικός οργανισμός μπορεί να υιοθετήσει αρχές και πρακτικές της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης/Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη.

Τρεις έρευνες έχουν σχεδιαστεί προς την κατεύθυνση αυτή και βρίσκονται αυτή τη στιγμή σε εξέλιξη. Καθεμία από τις έρευνες αυτές εστιάζει σε έναν εκπαιδευτικό οργανισμό και συγκεκριμένα σε ένα νηπιαγωγείο, σε ένα δημοτικό σχολείο και σε ένα Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΚΠΕ).

Το αειφόρο σχολείο συνιστά το όραμα

Αναγνωρίζοντας τον καθοριστικό ρόλο της εκπαίδευσης και του σχολείου ειδικότερα για την προώθηση μιας αειφόρου ανάπτυξης στην κοινωνία, το ΚΕΜΕΠΕ εντάσσει στα πρόσφατα ερευνητικά του ενδιαφέροντα την έννοια και την προοπτική του αειφόρου σχολείου. Υιοθετεί την άποψη ότι για να αποτελέσουν τα σχολεία σημαντικούς παράγοντες ευρύτερων αλλαγών στην κοινωνία στο πνεύμα της αειφορίας, χρειάζεται, καταρχήν, να αποτελέσουν τα ίδια το αντικείμενο της αλλαγής αυτής (Ort 1992, Sterling 1996, 2002). Μια τέτοια προοπτική ενός εκπαιδευτικού οργανισμού που θα λειτουργεί ως φορέας αλλαγής (Uzell 1999) και θα επιχειρεί να ενσωματώνει τις αρχές της αειφορίας στην καθημερινή δομή και πρακτική του, αποτέλεσε το κεντρικό όραμα όλης της ερευνητικής μας προσπάθειας.

Πράγματι, και στις τρεις ερευνητικές μας εργασίες επιχειρήσαμε να εστιάσουμε στα πλαίσια όχι συμβολικών, αλλά πραγματικών και ουσιαστικών αλλαγών

(Fullan & Ballew 2001b), δομημένων στην κουλτούρα, τις αξίες και τις προτεραιότητες των ίδιων των σχολείων και του άμεσου περιβάλλοντός τους. Τόσο στα δύο σχολεία όσο και στο ΚΠΕ επιδιώκουμε να έρθουμε σε επαφή με το σύνολο των προσώπων που εμπλέκονται στις καθημερινές λειτουργίες τους: τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές, τη διεύθυνση, το βοηθητικό προσωπικό, τους τοπικούς φορείς, ενώ στο νηπιαγωγείο επιδιώκουμε την άμεση εμπλοκή των ίδιων των γονέων των παιδιών. Στις εβδομαδιαίες συναντήσεις κι επαφές μας, προσδιορίζουμε, αναλύουμε κι εξετάζουμε σε μια συλλογική βάση τόσο τις ανάγκες και προτεραιότητες για τη βελτίωση του σχολείου όσο και τις διαδικασίες και τις σχέσεις που θα διευκόλυναν το όλο εγχείρημα. Σταδιακά, επιχειρούμε τις αλλαγές εκείνες που θεωρούμε ως τις πιο κατάλληλες, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες συνθήκες και δυνατότητες του κάθε οργανισμού. Και μάλιστα, κάθε μεμονωμένη παρέμβαση στο σχολικό περιβάλλον, αποτελεί ταυτόχρονα και μια ευρύτερη παρέμβαση στο συνολικό σχεδιασμό του σχολείου. Ως παράδειγμα, κάθε πρωτοβουλία που εισάγουμε στον τομέα της εξοικονόμησης πόρων κι ενέργειας αφορά και μια παρέμβαση για όλο το σχολείο και μάλιστα όχι μόνο σε επίπεδο περιβαλλοντικής διαχείρισης, αλλά και σε επίπεδο κοινωνικών σχέσεων και μαθησιακών διαδικασιών.

Τα επίπεδα του αειφόρου σχολείου προσδιορίζουν τους στόχους

Η προσέγγισή μας αντιμετωπίζει τον κάθε εκπαιδευτικό οργανισμό ως ένα δυναμικό σύστημα, το οποίο επιδιώκει την ενσωμάτωση των αρχών της αειφόρου ανάπτυξης στη βάση της συνολικής κουλτούρας που το εκφράζει (Jensen, 2005). Κεντρικός στόχος είναι η συνολική αναδόμηση του εκπαιδευτικού οργανισμού, όπου το σχολείο μέσα από μια διαδικασία διερεύνησης, στοχασμού και βελτίωσης εργάζεται συνολικά για να επεξεργαστεί εκ νέου και να αλλάξει την κουλτούρα του (Gough, 2005). Η εφαρμογή αυτής της ολιστικής προσέγγισης ("whole school approach") (Jensen, 2005) βασίζεται στην παραδοχή ότι η αειφορία δεν μπορεί παρά να διαπερνά όλα τα επίπεδα λειτουργίας του σχολείου τόσο σε παιδαγωγικό όσο και σε κοινωνικό/οργανωσιακό και σε τεχνικό/οικονομικό επίπεδο (Ali Khan 1996, Posch 1998, Φλογαίτη & Δασκογιάννη 2004). Τα τρία αυτά επίπεδα, καθώς και η αλληλεπίδραση των τριών αυτών επιπέδων μεταξύ τους, καθόρισαν σε μεγάλο βαθμό τους στόχους που θέσαμε για τον κάθε εκπαιδευτικό οργανισμό.

Πιο αναλυτικά, μέσω των προγραμμάτων ΠΕ που οργανώνουμε ή αναμορφώνουμε και στους τρεις εκπαιδευτικούς οργανισμούς, επιδιώκουμε οι μαθητές, αλλά και το σύνολο της σχολικής κοινότητας να έρθουν σε επαφή με πραγματικές καταστάσεις της καθημερινής ζωής, οι οποίες είναι ενδιαφέρουσες και σημαντικές εμπειρίες μάθησης. Επιδιώκουμε να σχεδιάσουμε εκπαιδευτικές δραστηριότητες που να ενθαρρύνουν την κατανόηση σύνθετων και πολύπλοκων σχέσεων, να διευκολύνουν την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και να παρακινούν στην ανάληψη ενεργής δράσης. Αυτοί οι στόχοι της διεπιστημονικής, βιωματικής και ανακαλυπτικής μάθησης συνθέτουν και τα χαρακτηριστικά του πρώτου επιπέδου, του *παιδαγωγικού* επιπέδου στο πλαίσιο του αειφόρου σχολείου.

Ταυτόχρονα, γίνεται αντιληπτό ότι αυτοί οι παιδαγωγικοί στόχοι μπορούν να είναι πραγματοποιήσιμοι μόνο μέσα από μια μαθησιακή ατμόσφαιρα που να εμπνέει και να καλλιεργεί την επικοινωνία, τη συλλογικότητα και τη συνεργασία τόσο μεταξύ των εκπαιδευτικών, όσο και μεταξύ εκπαιδευτικών, μαθητών και άλλων φορέων. Στόχος των μαθησιακών δραστηριοτήτων που σχεδιάζουμε μαζί με τους εμπλεκόμενους εκπαιδευτικούς και στους τρεις εκπαιδευτικούς οργανισμούς είναι, μεταξύ άλλων, η ενεργός συμμετοχή των μαθητών, η ανάπτυξη πρωτοβουλίας και η απόκτηση εμπειρίας σε συμμετοχικές δημοκρατικές διαδικασίες. Αυτό μάλιστα επιχειρείται μέσα από μια διαδικασία που θα διευκολύνει και θα συντελέσει στην επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών. Σύμφωνα, λοιπόν, με το *κοινωνικό/οργανωσιακό* επίπεδο του αειφόρου σχολείου, επιδιώκουμε στις επαφές και συναντήσεις μεταξύ όλων να καλλιεργούμε ένα κοινωνικό κλίμα που να ευνοεί την καλλιέργεια της ενσυναίσθησης, της αμοιβαίας αναγνώρισης και του αλληλοσεβασμού. Θέτουμε, επομένως ως βασική μας προτεραιότητα τη δημιουργία μιας κοινότητας μάθησης. Ως *κοινότητα μάθησης (learning community)* ορίζεται μια κοινότητα εκπαιδευτικών και μαθητών, όπου κυριαρχούν οι κοινοί κανόνες και αξίες, ο αναστοχαστικός διάλογος, η αποϊδιωτικοποίηση της διδακτικής πράξης και η συνεργατικότητα, σε ένα ευρύτερο πλαίσιο κοινών στόχων κι ενδιαφερόντων (Giles & Hargreaves 2006, Dufour 2004). Αυτά ακριβώς τα χαρακτηριστικά της κοινότητας μάθησης διαπιστώσαμε ότι τα βιώνουμε στην καθημερινή λειτουργία του ΚΕΜΕΠΕ. Συγκεκριμένα, η καθημερινή εμπειρία της ομάδας μας στην οργάνωση και υλοποίηση ερευνητικών δράσεων, μας

Αφιέρωμα

Αειφόρο Σχολείο

επέτρεπε να καλλιεργούμε και να βιώνουμε μεταξύ μας σχέσεις συνεργασίας, αλληλεγγύης, αλληλεπίδρασης, αμοιβαίου σεβασμού κι εμπιστοσύνης (Rovai 2002). Θεωρήσαμε σημαντικό αυτά τα χαρακτηριστικά να διατρέχουν τις τρεις έρευνες στους αντίστοιχους εκπαιδευτικούς οργανισμούς.

Τα δύο αυτά επίπεδα στόχων (παιδαγωγικό, κοινωνικό/οργανωσιακό επίπεδο) του αειφόρου σχολείου συγκροτούν ταυτόχρονα και μια αναγκαία προϋπόθεση, προκειμένου να ενθαρρύνουμε παρεμβάσεις στο τρίτο επίπεδο, το *τεχνικό/οικονομικό*. Με γνώμονα τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης επιδιώκουμε, οικολογικά και οικονομικά, συνετούς τρόπους διαχείρισης των πόρων και των πηγών και στους τρεις υπό μελέτη εκπαιδευτικούς οργανισμούς. Πιο συγκεκριμένα, στο νηπιαγωγείο προβαίνουμε σε ενέργειες και πρακτικές στον τομέα της εξοικονόμησης και ορθολογικής χρήσης του πόσιμου νερού. Στο δημοτικό σχολείο, εστιάζουμε στην ορθολογική διαχείριση των απορριμμάτων του σχολείου με έμφαση στην επαναχρησιμοποίηση και την ανακύκλωση συσκευασιών, στη μείωση και στην αποφυγή παραγωγής απορριμμάτων, καθώς και στην εξοικονόμηση ενέργειας. Στο ΚΠΕ, ενθαρρύνουμε την εξοικονόμηση πόρων κι ενέργειας, τη συνετή χρήση των μέσων και την πολυλειτουργική αξιοποίηση του περιβάλλοντος χώρου.

Η μεθοδολογία της Έρευνας Δράσης ενθαρρύνει τους στόχους του αειφόρου σχολείου

Σε άμεση σύνδεση με την παραπάνω προβληματική η μεθοδολογία που υιοθετήθηκε για τις τρεις ερευνητικές μας προσπάθειες είναι αυτή της *Έρευνας Δράσης (Action Research) (ΕΔ)*. Η επιλογή κρίνεται ως η πλέον κατάλληλη, γιατί αφενός επιτρέπει στα μέλη της σχολικής κοινότητας να διερευνούν τις πρακτικές τους, μέσω στοχαστικής δράσης και συνεργατικής επικοινωνίας κι αφετέρου δίνει τη δυνατότητα δημιουργίας, μέσα στην καθημερινή ζωή του εκπαιδευτικού οργανισμού, εκείνων των μαθησιακών εμπειριών που διαπνέονται και κατευθύνονται από το πνεύμα της αειφορίας και της κοινότητας μάθησης. Βασικές παραδοχές της Έρευνας Δράσης, όπως η σύνδεση της επιστημονικής θεωρίας με την καθημερινή εκπαιδευτική πράξη (Elliot 1991, Carr & Kemmis 1997), οι συμμετοχικές μορφές συνεργασίας (Posch 2003), η ευελιξία του ερευνητικού πλαισίου που βασίζεται σε εναλλακτικές κυκλικές μορφές σχεδιασμού, παρατήρησης και αξιολόγησης (Hopkins 1985, Kemmis & McTaggart 1988), ανταποκρίνονται

αποτελεσματικά στις μεθοδολογικές ανάγκες των τριών ερευνών, αλλά και στο βαθύτερο ιδεολογικό περιεχόμενο της έννοιας της αειφορίας και της κοινότητας μάθησης.

Η ΕΔ, την οποία επιλέξαμε ως μεθοδολογία των τριών εκπαιδευτικών μας ερευνών διενεργείται σε ένα πλαίσιο που επιτρέπει την προσαρμογή στις ιδιαίτερες συνθήκες της εκάστοτε έρευνας, και δεν κινείται σε ένα αναλυτικό περίγραμμα που δεσμεύει τα βήματα των εκπαιδευτικών σε προκαθορισμένες δραστηριότητες (Hopkins, 1985). Συγκεκριμένα, υιοθετήσαμε το *μοντέλο του St. Kemmis*, (1980). Σύμφωνα με αυτό, μια ΕΔ αναπτύσσεται σε τέσσερις φάσεις: τη φάση του σχεδιασμού, της δράσης, της παρατήρησης και του στοχασμού, που αποτελεί το υπόβαθρο για τον επανασχεδιασμό, την ανάπτυξη και την παρατήρηση μιας νέας δράσης βάσει ενός αναθεωρημένου σχεδίου κοκ.. Έτσι, η ΕΔ δεν είναι μια γραμμικού τύπου μεθοδολογία, που αρχίζει από το σχεδιασμό και καταλήγει στην αξιολόγηση, αλλά μια *ανοικτή, κυκλική και σπειροειδή διαδικασία*, όπου κάθε κύκλος οδηγεί σε έναν επόμενο και με αφετηρία μικρές αλλαγές ή παρεμβάσεις, η ΕΔ θα προχωράει προς πιο εκτεταμένες αλλαγές, για να κατευθυνθεί στη συνέχεια σε πιο γενικές μεταρρυθμίσεις των πολιτικών ή πρακτικών (Kemmis & McTaggart 1988).

Σε καθεμιά από τις έρευνες που συντονίζουμε, κάθε ερευνητρια από μας συμμετέχει με δύο ρόλους: είτε με ρόλο «διευκολυντή» στην έρευνα που συντονίζει, είτε με ρόλο «κριτικού φίλου» στις δύο άλλες έρευνες. Ως *διευκολυντής, εξωτερικός συνεργάτης (facilitator)* της έρευνας, καθεμιά από μας αναλαμβάνει ένα διευκολυντικό και συμβουλευτικό ρόλο και συνεργάζεται με τους εκπαιδευτικούς ερευνητές, όχι ως ένας «ειδικός» με έτοιμα ερευνητικά ερωτήματα και εργαλεία, αλλά ως συνεργάτης, σύμβουλος και συντονιστής (Κατσαρού & Τσάφος 2003). Ως *κριτικός φίλος (critical friend)*, καθεμιά από μας συμμετέχει στις δύο άλλες έρευνες ως ένα άτομο που εμπιστεύεται ο διευκολυντής, κατανοεί τις πεποιθήσεις του, αλλά είναι και εποικοδομητικά κριτικό (Ovens 1991). Στην εξέλιξη των τριών εκπαιδευτικών ερευνών, η καθεμιά από εμάς εμπλέκεται με υποβοηθητικό ρόλο στις φάσεις ανατροφοδότησης, του κριτικού στοχασμού ή της συλλογής δεδομένων, για να προβάλλει την οπτική της ή να προσφέρει εναλλακτικές ερμηνείες, ιδέες για επόμενα βήματα ή προσωπικές εμπειρίες (Ovens 1991, Lomax 1996).

¹ Ε. Φλογαίτη

² Χ. Κάτση, ² Ε. Ναούμ, ² Χ. Νομικού

¹ Καθηγήτρια

² υποψήφια διδάκτωρ

Συνοψίζοντας...

Με δεδομένο ότι το αειφόρο σχολείο συνιστά μια καινοτομία στις δομές του σύγχρονου εκπαιδευτικού συστήματος, αλλά κι ένα πεδίο ανεξερεύνητο σε αρκετές όψεις και διαστάσεις του, σχεδιάζεται η διεξαγωγή της έρευνάς μας σε τρεις εκπαιδευτικούς οργανισμούς: νηπιαγωγείο, σχολείο, ΚΠΕ. Οι τρεις διδακτορικές έρευνες εστιάζουν στη μελέτη του τρόπου με τον οποίο ένας εκπαιδευτικός οργανισμός μπορεί να υιοθετήσει αρχές και πρακτικές της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης/Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη και να μετασχηματιστεί από ένα γραφειοκρατικό οργανισμό μετάδοσης της γνώσης σε μια κοινότητα μάθησης. Η εμπειρία μας ως μέλη της κοινότητας μάθησης του ΚΕΜΕΠΕ συμβάλλει καθοριστικά στη συγκεκριμένη ερευνητική μας επιλογή.

Στο νηπιαγωγείο, οι αρχές του αειφόρου σχολείου επιχειρούνται με την ανάπτυξη συνεργασιών μεταξύ των εκπαιδευτικών, των παιδιών, των γονέων τους και της συντονίστριας της έρευνας. Ιδιαίτερη έμφαση αποδίδεται στην *εμπλοκή των γονέων (parental involvement)* (Pugh 1985, Tomlinson 1995, Γεωργίου, 2000) στην εκπαιδευτική διαδικασία, η οποία εκλαμβάνεται ως το κλειδί για τη λειτουργία μιας κοινότητας μάθησης, όπου νηπιαγωγοί, παιδιά και γονείς συμμετέχουν στη διαδικασία ως ισότιμα μέλη και μαθαίνουν να ανταλλάσσουν απόψεις, γνώσεις, δεξιότητες, εμπειρίες, να παρατηρούν, να αξιολογούν, να στοχάζονται και να μοιράζονται έτσι την ευθύνη της εκπαίδευσης και του οράματος της αειφορίας. Ακολουθώντας την κυκλική και σπειροειδή διαδικασία της ΕΔ, οι παρεμβάσεις ξεκινούν από τα τρία τμήματα του σχολείου και διαχέονται στις οικογένειες των μαθητών, με σκοπό να επεκταθούν στην τοπική κοινότητα.

Στο δημοτικό σχολείο, προωθείται η φιλοσοφία του αειφόρου σχολείου και της κοινότητας μάθησης μέσα από την ανάπτυξη συνεργασιών σε πολλαπλά επίπεδα με τη συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων στην καθημερινή εκπαιδευτική πρακτική του σχολείου (μαθητές, εκπαιδευτικοί, δ/ρια, βοηθητικό προσωπικό). Η σπειροειδής διαδικασία της ΕΔ προσεγγίζεται ως εξής: με αφετηρία την μικρή κλίμακα της τάξης, οι αρχές του αειφόρου σχολείου δοκιμάζονται στην καθημερινή εκπαιδευτική πρακτική των μαθητικών ομάδων, για να διαχυθούν στη συνέχεια στη μεγαλύτερη κλίμακα του σχολείου και να κατευθυνθούν στο τέλος στην ακόμα μεγαλύτερη κλίμακα

της γειτονιάς και της τοπικής κοινωνίας. Σταδιακά, επιχειρείται η αποϊδιωτικοποίηση της διδακτικής πράξης, η επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών και η ανάπτυξη επικοινωνίας και κοινωνικής αλληλεπίδρασης, που προωθεί το άνοιγμα του σχολείου στην τοπική κοινότητα.

Στο ΚΠΕ, επιχειρείται η ανάπτυξη συνεργασίας των μελών της παιδαγωγικής ομάδας τόσο μεταξύ τους, όσο και με τη συντονίστρια της έρευνας, με στόχο τη δημιουργία μιας κοινότητας μάθησης και ενός αειφόρου εκπαιδευτικού οργανισμού. Μέσα από τον αναστοχαστικό διάλογο και την αλληλοπαρατήρηση της διδασκαλίας, διερευνώνται οι τρόποι που θα βελτιωθεί η εκπαιδευτική πρακτική του κάθε μέλους χωριστά, αλλά και όλης της ομάδας, αναδεικνύοντας τη διεπιστημονικότητά της. Παράλληλα, βελτιώνεται η ποιότητα των δράσεων του ΚΠΕ (εκπαιδευτικά και επιμορφωτικά προγράμματα, παιδαγωγικό υλικό, επαφές με την τοπική κοινωνία). Η ΕΔ προσφέρει τα μεθοδολογικά εργαλεία που ενθαρρύνουν τη λειτουργία της παιδαγωγικής ομάδας ως μια κοινότητα μάθησης, η οποία ερευνά το έργο της και υιοθετεί πρακτικές προς την κατεύθυνση της αειφόρου ανάπτυξης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ali Khan, S. (1996). A vision of a 21st-century community learning centre. In: J. Huckle & S. Sterling (Eds), *Education for Sustainability*, (pp. 222-227). London: Earthscan.
- Carr, W. & Kemmis S. (1997). «Για μια κριτική εκπαιδευτική θεωρία. Εκπαίδευση, γνώση και Έρευνα Δράσης» (μτφρ. Αλ. Λαμπράκη-Παγανού, Ε. Μηλιγκου, Κ. Ροδιάδου-Αλμπάνη), Αθήνα: Εκδόσεις Κώδικας.
- Dufour, R.P. (2004). What is a 'professional learning community'? *Educational Leadership*, 61(8), pp. 6-11.
- Elliot, J. (1991). "Action Research for Educational Change", Milton Keynes - Extending the Horizons of Action Research, Norwich: Cam Publications, pp. 29-33.
- Fullan, M. & Ballew, A. (2001b). *Leading in a Culture of Change: Personal Action Guide and Workbook*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Giles, C. & Hargreaves, A. (2006). The sustainability of innovative schools as learning organizations and professional learning communities during standardized reform, *Educational Administration Quarterly*, 42, pp. 124-156.
- Gough, A. (2005). Sustainable Schools: Renovating Educational Processes, *Applied Environmental Education and Communication*, 4, 339-351.
- Hopkins, D. (1985). *A Teacher's Guide to Classroom Research*, Milton Keynes-Philadelphia: Open University Press.
- Jensen, B.B. (2005). Education for Sustainable

Development-Building Capacity and Empowerment, *conference report on Education for Sustainable Development*, Denmark: Esbjerg.

Kemmis, St. & McTaggart, R. (eds) (1988). *The Action Research Planner*, Victoria: Deakin University Press.

Kemmis, St. (1980). *Action Research in Retrospect and Prospect*, paper presented at the Annual Meeting of the Australian Association for Research in Education, Sydney, 6-9 November 1980.

Lomax, P. (ed) (1996). *Quality Management in Education: Sustaining the vision through action research*, London and New York: The Falmer Press or Routledge, pp. 153-154

Orr, D. (1992). *Ecological Literacy: Education and the transition to a postmodern world*. Albany: SUNY Press

Ovens, P. (1991). *Getting started on Action Research*, Philadelphia: Open University Press.

Posch P. (2003). Action Research in Austria: a review, *Educational Action Research*, Vol. 11, No. 2, 2003, pp. 233-246.

Posch, P. (1998). *The ecologisation of schools in Austria*. PEB Exchange, Programme on Educational Building, 1998/5, OECD Publishing.

Pugh, G. (1985). Parents and Professional in Partnership: Issues and Implications. *Papers from a National Children's Bureau study day held in London on October*, pp 3-9.

Rovai, A.P. (2002). Building a sense of community at a distance, *International Review of Research in Open and Distance Learning*, 3 (1), Retrieved January 05, 2005 from <http://www.irrodl.org/content/v3.1/rovai.html>

Sterling, S. (1996). Education in Change, In: J. Huckle & S. Sterling (eds), *Education for sustainability* (σσ. 18-39). London: Earthscan.

Sterling, S. (2002). *Sustainable Education*. Schumacher Briefings No 6. Bristol: Green Books.

Tomlinson, S. (1995). *Parental Involvement: Developing networks between home, school and Community*. London: Cassell.

Uzzell, D. (1999). Education for environmental action in the community: new roles and relationships. *Cambridge Journal of Education*, 29(3), 397-413.

Γεωργίου, Σ. (2000). *Σχέση σχολείου - οικογένειας και ανάπτυξη του παιδιού*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κατσαρού, Ε. & Τσάφος, Β. (2003). *Από την Έρευνα στη Διδασκαλία. Η εκπαιδευτική έρευνα δράσης*. Αθήνα: Σαββάλας.

Φλογαίτη, Ε. & Δασκολιά, Μ. (2004). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Σχεδιάζοντας ένα «αειφόρο» μέλλον. Στο Π. Α. Αγγελίδης & Γ. Γ. Μαυροειδής (επιμ.) *Εκπαιδευτικές καινοτομίες για το σχολείο του Μέλλοντος*, Τ. Β', σελ. 281-302, Αθήνα: Τυπωθήτω-ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΑΡΔΑΝΟΣ

Μία από τις κύριες κατευθυντήριες αρχές της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης όπως αυτές αναφέρονται στην Χάρτα του Βελιγραδίου το 1975 είναι ότι η περιβαλλοντική εκπαίδευση πρέπει να υιοθετεί διεπιστημονική προσέγγιση στα προγράμματα της. Η διεπιστημονική προσέγγιση απορρέει και από τη σύσταση ότι: «Η περιβαλλοντική εκπαίδευση πρέπει να εξετάζει το περιβάλλον στην ολότητα του φυσικό και ανθρωπογενές, οικολογικό, πολιτικό, οικονομικό, τεχνολογικό, κοινωνικό, νομικό, πολιτιστικό και αισθητικό». Αργότερα στη Διάσκεψη της UNESCO στην Τυφλίδα το 1977, προτείνεται οι φορείς που εμπλέκονται στη διαδικασία ανάπτυξης προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, προγραμμάτων διδασκαλίας και παραγωγής παιδαγωγικού υλικού για την περιβαλλοντική εκπαίδευση, να μελετήσουν τα προβλήματα που συνδέονται με τα μεμονωμένα μαθήματα, τις πολυεπιστημονικές και διεπιστημονικές προσεγγίσεις και στο πλαίσιο όλων των προσεγγίσεων, να δίνεται πλήρης και επαρκής προσοχή στη διδασκαλία των οικολογικών εννοιών, των συστημάτων της ατμόσφαιρας, λιθόσφαιρας, υδρόσφαιρας και βιόσφαιρας και στις σχετικές κοινωνικο-οικονομικές απόψεις. Το 1997, στη Διάσκεψη της UNESCO στη Θεσσαλονίκη, προτείνεται η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση να αναφέρεται ως εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφορία, ενώ το 2005 υιοθετήθηκε από τα Ηνωμένα Έθνη η *Στρατηγική για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη* (ΕΑΑ).

Σύμφωνα με την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη, θέματα κλειδιά της

Αειφόρου Ανάπτυξης περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων τη μάχη για την εξάλειψη της φτώχειας, το ρόλο του πολίτη, την ειρήνη, την ηθική, την υπευθυνότητα σε τοπικό και παγκόσμιο επίπεδο, τη δημοκρατία και τη διακυβέρνηση, τη δικαιοσύνη, την ασφάλεια, τα ανθρώπινα δικαιώματα, την υγεία, την ισότητα των φύλων, την πολιτιστική ποικιλότητα, την αγροτική και αστική ανάπτυξη, την οικονομία, τα παραγωγικά και καταναλωτικά πρότυπα, την ευθύνη των επιχειρήσεων, την προστασία του περιβάλλοντος, τη διαχείριση των φυσικών πόρων, τη βιοποικιλότητα και την ποικιλότητα των τοπιών. Για ακόμη μια φορά διαπιστώνεται ότι η ένταξη των παραπάνω διαφορετικών θεμάτων στην ΕΑΑ απαιτεί μια ολιστική προσέγγιση και πρέπει να εισχωρήσει στα εκπαιδευτικά προγράμματα όλων των επιπέδων. Όπως το 1975, στη Χάρτα του Βελιγραδίου για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, έτσι και στην Στρατηγική για την Αειφόρο ανάπτυξη των Ηνωμένων Εθνών, το 2005, επιστημαίνεται η αναγκαιότητα διαμόρφωσης αξιών, καλλιέργειας στάσεων και συμπεριφορών καθώς και ανάπτυξης δεξιοτήτων για την επίλυση περιβαλλοντικών προβλημάτων. Αναγνωρίζεται ο σπουδαίος ρόλος

του σχολείου και συστήνεται η αποστασιοποίηση από την αποκλειστική παροχή γνώσης και η στροφή προς την ενασχόληση με τα προβλήματα και τον εντοπισμό πιθανών λύσεων. Αναφέρεται ότι η εκπαίδευση οφείλει να διατηρήσει την παραδοσιακή επικέντρωση της σε αυτοτελή αντικείμενα ανοίγοντας όμως ταυτοχρόνως την πόρτα σε πολυθεματική και διαθεματική εξέταση καταστάσεων της αληθινής ζωής, με πιθανές επιπτώσεις στη δομή των προγραμμάτων μάθησης και στις διδακτικές μεθόδους.

Στην Ελλάδα, από το σχολικό έτος 2003-04, εφαρμόζεται στα Γυμνάσια το *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών* (ΔΕΠΣ). Από τη μελέτη του προκύπτει ότι σκοπός της διδασκαλίας των Φυσικών Επιστημών είναι:

- ◆ Η απόκτηση γνώσεων σχετικών με θεωρίες, νόμους και αρχές που αφορούν τα επιμέρους γνωστικά αντικείμενα των Φυσικών Επιστημών, ώστε ο μαθητής να είναι ικανός να ερμηνεύει τα φυσικά, χημικά, βιολογικά και γεωλογικά – γεωγραφικά φαινόμενα, αλλά και καταστάσεις ή διαδικασίες που αφορούν τους οργανισμούς και τις σχέσεις τους με το περιβάλλον στο οποίο ζουν.
- ◆ Η δυνατότητα αξιολόγησης των επιστημονικών και τεχνολογικών εφαρμογών, ώστε ο μαθητής, ως μελλοντικός πολίτης, να είναι ικανός να τοποθετείται κριτικά απέναντί τους και να αποφαίνεται για τις θετικές ή αρνητικές επιπτώσεις τους στην ατομική και κοινωνική υγεία, τη διαχείριση των φυσικών πόρων και το περιβάλλον.
- ◆ Η απόκτηση αισθητικών αξιών σε σχέση με το περιβάλλον και των διαδικασιών του περιβάλλοντος (φυσικού και κοινωνικού)
- ◆ Η απόκτηση της ικανότητας να συμμετέχει στις προσπάθειες για την επίλυση κοινωνικών προβλημάτων αξιοποιώντας τις γνώσεις και τις δεξιότητες που έχει αποκτήσει.
- ◆ Η απόκτηση βασικών γνώσεων, εξειδικευμένων πληροφοριών, μεθόδων και τεχνικών που συμβάλλουν στην κατανόηση της δομής του γεωγραφικού χώρου, στην κατανόηση και ερμηνεία των αλληλεξαρτήσεων και των αλληλεπιδράσεων γεωφυσικών και κοινωνικών παραγόντων, καθώς και στην αιτιολόγηση της ανάγκης αρμονικής συνύπαρξης ανθρώπου και περιβάλλοντος.
- ◆ Η απόκτηση της ικανότητας να επικοινωνεί, να συνεργάζεται με επιστημονικούς και κοινωνικούς φορείς, να συλλέγει και να ανταλλάσσει πληροφορίες, να παρουσιάζει τις σκέψεις ή τα συμπεράσματα από τις μελέτες του.
- ◆ Η εξοικείωση του μαθητή και της μαθήτριας με τον

Περιβαλλοντική αγωγή και διαθεματικά σχέδια εργασίας στα μαθήματα φυσικών επιστημών

Βαρβάρα Παναγιωτίδου, Σχολική Σύμβουλος Φυσικών Επιστημών.

επιστημονικό τρόπο σκέψης, την επιστημονική μεθοδολογία (παρατήρηση, συγκέντρωση - αξιολόγηση πληροφοριών, διατύπωση υποθέσεων, πειραματικό έλεγχό τους, ανάλυση και ερμηνεία δεδομένων, εξαγωγή συμπερασμάτων, ικανότητα γενίκευσης και κατασκευής προτύπων) και με τη χρήση της τεχνολογίας της πληροφορικής.

Παρατηρεί κανείς ότι οι παραπάνω σκοποί του προγράμματος Σπουδών των μαθημάτων Φυσικών Επιστημών συμβαδίζουν με τις κατευθυντήριες αρχές της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, και της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη τόσο σε γνωστικό και μεθοδολογικό επίπεδο, όσο και σε επίπεδο στάσεων και δεξιοτήτων. Εξ άλλου από τα αγαπημένα θέματα στα προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης είναι «Το νερό –υγρότοποι, Το δάσος –χλωρίδα, πανίδα, Η ενέργεια-ανανεώσιμες πηγές», δηλαδή θέματα που άπτονται του γνωστικού αντικείμενου των Φυσικών Επιστημών. Επίσης **μετά από μελέτη του νέου Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών (ΑΠΣ) των μαθημάτων Βιολογίας, Γεωγραφίας-Γεωλογίας, Φυσικής, Χημείας, διαπιστώθηκε ότι προτείνονται αρκετές Διαθεματικές δραστηριότητες και σχέδια εργασίας που εμπνέουν στη θεματολογία της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.** Έτσι παρακάτω αναφέρονται τα σχετικά θέματα που προτείνονται για κάθε μάθημα Φυσικών Επιστημών, (στις παρενθέσεις αναγράφονται τα μαθήματα στην ύλη των οποίων περιλαμβάνεται το ίδιο ή παρόμοιο θέμα). Προτείνεται λοιπόν, να γίνουν διαθεματικά σχέδια εργασίας:

- Στη Βιολογία Α' Γυμνασίου
  - Μελέτη των χαρακτηριστικών του εδάφους που επηρεάζουν τους εδαφοβίους οργανισμούς και μεταβολές σύστασης και υφής του εδάφους από τη δράση τους. (Γεωγραφία)
  - Προσαρμογές των οργανισμών στο περιβάλλον που ζουν. (Γεωγραφία, Αισθητική αγωγή)
- Στη Βιολογία Γ' Γυμνασίου
  - Μελέτη των βιογεωχημικών κύκλων των στοιχείων, (Χημεία)
  - Μελέτη των ενεργειακών αποθεμάτων, (Φυσική, Χημεία)
  - Μελέτη της εξαφάνισης των ειδών και της ισορροπίας ενός οικοσυστήματος – Βιοποικιλότητα (Γεωγραφία)
  - Διαχείριση Φυσικών πόρων (Γεωγραφία, Χημεία)
  - Μελέτη των επιπτώσεων του μοντέλου ζωής του σύγχρονου ανθρώπου στη ρύπανση του περιβάλλοντος (Χημεία, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή).
  - Επιπτώσεις από τις εφαρμογές της Βιοτεχνολογίας στον άνθρωπο και το περιβάλλον του.
- Στη Φυσική Β' Γυμνασίου

Το φαινόμενο του θερμοκηπίου (Βιολογία, Χημεία, Γλώσσα)

- Στη Φυσική Γ' Γυμνασίου
  - Πυρηνική ενέργεια: Το κουτί της Πανδώρας (Ιστορία, Βιολογία, Γλώσσα, Τεχνολογία).
- Στη Χημεία Β' Γυμνασίου
  - Μεγάλες χημικές ανακαλύψεις (λιπάσματα, εντομοκτόνα, χρώματα, πλαστικά) και οι συνέπειές τους στον πολιτισμό και στο περιβάλλον
  - Ρύπανση του νερού (Γεωγραφία, Βιολογία)
  - Ατμοσφαιρική ρύπανση (Γεωγραφία)
  - Ρύπανση εδάφους-Διαχείριση απορριμμάτων
  - Νερό και ζωή
  - Τρύπα του όζοντος
  - Πυρκαγιάς
- Στη Χημεία Γ' Γυμνασίου
  - Όξινη βροχή
  - Άλατα-Λιπάσματα
  - Οι αλυκές της χώρας μας
  - Μεταλλεία
  - Μέταλλα και διατροφή
  - Φυσικό αέριο-η ανάγκη εξοικονόμησης ενέργειας.
  - Το οικολογικό κόστος από τη χρησιμοποίηση του πετρελαίου
  - Τα πλαστικά στη ζωή μας
- Στη Γεωγραφία-Γεωλογία Α' Γυμνασίου
  - Για το μάθημα της
  - Η σημασία της διατήρησης της οικολογικής ισορροπίας (Γλώσσα, Οικιακή οικονομία, Βιολογία)
  - Ποτάμια και άνθρωποι
  - Η πόλη μου
- Στη Γεωγραφία-Γεωλογία Β' Γυμνασίου
  - Οι ακτές του τόπου μου

Σύμφωνα με το ΔΕΠΠΣ, προτείνεται η υλοποίηση διαθεματικών σχεδίων εργασίας στο 10% του διδακτικού χρόνου κάθε μαθήματος. Αυτό σημαίνει ότι κατά τη διάρκεια ενός διδακτικού έτους μπορούν να αφιερωθούν περίπου 5 ώρες από το μάθημα της Βιολογίας και μόνο 2-3 ώρες από το μάθημα της Χημείας. Όμως αν υπάρχει συνεργασία καθηγητών/τριών ή μαθημάτων π.χ. Βιολογίας, Χημείας, Γεωγραφίας κ.α., τότε ο αριθμός των ωρών αυξάνεται ικανοποιητικά και φαίνεται να είναι αρκετός για την υλοποίηση μιας διαθεματικής εργασίας. Επίσης ενδείκνυται η **πραγματοποίηση διδακτικών επισκέψεων στο πλαίσιο των μαθημάτων**, σύμφωνα με την Υ.Α. Γ1/866/19-08-1998. Οι επισκέψεις αυτές, που ο αριθμός τους ανέρχεται σε εννέα για κάθε τμήμα μαθητών/τριών και για κάθε διδακτικό έτος, έχουν διάρκεια μιας ή περισσότερων ωρών και μπορούν να παραταθούν πέραν του ωραρίου λειτουργίας των σχολείων. Διεξάγο-

νται σε χώρους επιστημονικής, ιστορικής, θρησκευτικής και πολιτιστικής αναφοράς, σε μονάδες παραγωγής, αξιοθέατα κ.λπ. Επομένως οι διδακτικές επισκέψεις στο πλαίσιο μαθημάτων, μπορούν να συμβάλλουν στη βιωματική προσέγγιση του περιβάλλοντος, που αποτελεί βασική αρχή της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.

Το κύριο όμως πλεονέκτημα της διεξαγωγής διαθεματικού σχεδίου εργασίας με περιβαλλοντικό θέμα στο πλαίσιο των μαθημάτων είναι ότι εμπλέκονται και ωφελούνται όλοι οι μαθητές/τριες, ενώ όταν γίνονται περιβαλλοντικά προγράμματα σε εθελοντική βάση ευαισθητοποιούνται μόνο λίγοι μαθητές/τριες. Επιπλέον η αναζήτηση ελεύθερου χρόνου για εθελοντική εργασία τόσο από τους εκπαιδευτικούς, όσο και από τους μαθητές/τριες, πολλές φορές αποτελεί ανυπέρβλητο εμπόδιο για την περιβαλλοντική εκπαίδευση. (Π. Μάναλη, Σ.Μαργαρίτη, Σ. Πλατανισιώτη, Σούρμμη Αλ., 2006). Η δυνατότητα διεξαγωγής διαθεματικών σχεδίων εργασίας με περιβαλλοντικό χαρακτήρα εντός του ωρολογίου προγράμματος, όπως περιγράφεται παραπάνω, φαίνεται καταρχήν να επίλυει το πρόβλημα της χρονικής διαθεσιμότητας. Διαπιστώνεται όμως, ότι και στην περίπτωση του ΔΕΠΠΣ., οι εκπαιδευτικοί δύσκολα αφιερώνουν διδακτικό χρόνο για διαθεματικά σχέδια εργασίας (Β. Παναγιωτίδου 2008).

Τέλος, για καλύτερη αποτελεσματικότητα, ενδείκνυται μια διαθεματική εργασία που διεξάγεται στο πλαίσιο των μαθημάτων να συνδυάζεται με ένα περιβαλλοντικό πρόγραμμα, που διεξάγεται στο πλαίσιο των σχολικών δραστηριοτήτων. Όπως προκύπτει από όλα τα παραπάνω, για τα μαθήματα Φυσικών Επιστημών, η πρόταση διεξαγωγής διαθεματικών εργασιών εν συνδυασμό με προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης ή Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη είναι τουλάχιστον σε θεσμικό επίπεδο εφικτή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών ΦΕΚ 303,304/13-3-2003
2. Διακήρυξη της Τυφλίδας, Έκδοση: UNESCO-UNEP | Έτος: 1977
3. Π.Μάναλη, Σ.Μαργαρίτη, Σ. Πλατανισιώτη, Σούρμμη Αλ.,(2006).Η ευέλκκη ζώνη στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση τεύχος 35, σσ.6-9, Έκδοση ΠΕΕΚΠΕ.
4. Β. Παναγιωτίδου, (2008). Προβλήματα και προτάσεις για την υλοποίηση Διαθεματικών σχεδίων εργασίας εντός του ωρολογίου προγράμματος. Πρακτικά του 4ου Πανελληνίου Συνεδρίου της Ένωσης για τη Διδακτική των Φυσικών Επιστημών.
5. Στρατηγική για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη Έκδοση: UNECE | Έτος: 2005
6. Χάρτα του Βελγιοραδίου, Έκδοση: UNESCO-UNEP | Έτος: 1975

Η πρότασή μας αφορά α) στους εκπαιδευτικούς της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης οι οποίοι υπηρετούν στη θέση των «Υπευθύνων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης», β) στους εκπαιδευτικούς της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης που υπηρετούν ως «Αναπληρωτές Υπεύθυνοι των Κ.Π.Ε.» και γ) στους εκπαιδευτικούς της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης που αποτελούν τα «Μέλη των Παιδαγωγικών Ομάδων των ΚΠΕ» της χώρας.

Στόχος είναι η **αναγνώριση και μοριοδότηση** του έργου που επιτελούν.

1. Σχετικά με τους Υπεύθυνους Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης των Διευθύνσεων.

Όπως προκύπτει από την Υ.Α.60991/ Γ7 -19-6-2006 «οι Υπεύθυνοι Π.Ε. **θεωρείται ότι προσφέρουν καθοδηγητικό - διοικητικό έργο.**»

Ειδικότερα, το διοικητικό έργο τους περιλαμβάνει:

- Την διεκπεραίωση των διοικητικών θεμάτων που αφορούν στο αντικείμενο απασχόλησής τους εφόσον λειτουργούν ως συνδετικός κρίκος μεταξύ του Υπουργείου Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, τη Διεύθυνση ΣΕΠΕΔ, την Περιφερειακή Διεύθυνση, την οικεία Διεύθυνση, τα ΚΠΕ και τις σχολικές μονάδες. Έχουν προγραμματισμό και απολογισμό δράσεων – βασική διοικητική λειτουργία – κάθε σχολικής χρονιάς.

Μέσα από την οργανωτική, συμβουλευτική και επιμορφωτική δράση τους, στηρίζεται ο διαρκής χαρακτήρας που πρέπει να έχει η Π. Ε στο σχολείο.

Για το Διοικητικό τους ρόλο, συνεργάζονται με τα ΚΠΕ σε θέματα:

Επιλογής σχολείων που συμμετέχουν σε προγράμματα ΠΕ των ΚΠΕ
 Στις δράσεις των ΚΠΕ (επιλογή εκπαιδευτικών που θα συμμετέχουν στις επιμορφωτικές συναντήσεις, συνδιαμόρφωση προγράμματος σεμιναρίου, ως εισηγητές κ.λπ.). Στα θεματικά δίκτυα που συντονίζονται από τα ΚΠΕ συμμετέχουν ως μέλη συντονιστικών επιτροπών των δικτύων και κομβικοί συντονιστές.

Όλα τα ανωτέρω, καταδεικνύουν ότι ο ρόλος των «Υπευθύνων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης» είναι και παιδαγωγικός αλλά συνάμα **προϋποθέτει βαθιά γνώση και εμπειρία σε διοικητικό έργο απαραίτητου προς την κατεύθυνση του νέου σχολείου.**

Ζητάμε την ένταξη των Υπευθύνων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στο άρθρο 14 περί αποτίμησης κριτηρίων επιλογής διευθυντών εκπαίδευσης, προϊσταμένων γραφείων, προϊσταμένων ΚΕΔΔΥ και διευθυντών σχολικών μονάδων και ΣΕΚ με όλες τις συνακόλουθες διευθετήσεις που αυτή συνεπάγεται και τη μοριοδότηση της θητείας τους για τη διεκδίκηση οποιασδήποτε θέσης στελέχους με αναδρομική ισχύ.

2. Σχετικά με τους Αναπληρωτές Υπευθύνους των ΚΠΕ

Σύμφωνα με την Υ.Α.60991/ Γ7 -19-6-2006, «.....Ο Υπεύθυνος του ΚΠΕ συμπληρώνει 8 αντίστοιχες ώρες μέσης εβδομαδιαίας διδασκαλίας μαθητών και εκπαιδευτικών και ο Αναπληρωτής Υπεύθυνος 12 ώρες. **Οι δύο αυτοί εκπαιδευτικοί είναι επιφορτισμένοι και με το διοικητικό έργο του ΚΠΕ, την οργάνωση της λειτουργίας του Κέντρου, τη φροντίδα για τη συντήρηση των εγκαταστάσεων και του εξοπλισμού του, τη διεκπεραίωση των οικονομικής φύσεως θεμάτων, την επικοινωνία και τις συνεργασίες με υπηρεσιακούς και άλλους**

κυβερνητικούς ή μη κυβερνητικούς φορείς. Τις υπόλοιπες ώρες εβδομαδιαίας απασχόλησής τους, όλοι οι εκπαιδευτικοί εργάζονται για το σχεδιασμό, την προετοιμασία και αξιολόγηση των εκπαιδευτικών και επιμορφωτικών προγραμμάτων και το σχεδιασμό, την προετοιμασία, την υλοποίηση και την αξιολόγηση των άλλων δράσεων που προαναφέρθηκαν. Επειδή πολλές από τις παραπάνω δράσεις και προγράμματα υλοποιούνται σε απογευματινές ώρες και Σαββατοκύριακα, οι εκπαιδευτικοί υποχρεούνται να προσφέρουν επιπρόσθετο έργο».

Η παραπάνω Υπουργική Απόφαση αποδεικνύει την άμεση σχέση **και των Αναπληρωτών Υπευθύνων των ΚΠΕ με το διοικητικό έργο στην καθημερινή λειτουργία των ΚΠΕ** σε μια σχέση αντιστοιχίας Διευθυντή και Υποδιευθυντή σχολικών μονάδων.

Ζητάμε να ενταχθούν οι Αναπληρωτές Υπεύθυνοι των ΚΠΕ στο άρθρο 13. παρ. 3.β.αα και στο άρθρο 14 παρ. 3.β.αα με όλες τις συνακόλουθες διευθετήσεις που αυτό συνεπάγεται και να μοριοδοτηθεί η θητεία τους με βάση την παραπάνω αντιστοιχία για τη διεκδίκηση οποιασδήποτε θέσης στελέχους με αναδρομική ισχύ.

3. Σχετικά με τα μέλη των Παιδαγωγικών Ομάδων των ΚΠΕ

Σύμφωνα με την Υ.Α.60991/ Γ7 -19-6-2006, το έργο των Π. Ο. των ΚΠΕ ορίζεται ως εξής: «...η εκπαίδευση μαθητών, η επιμόρφωση εκπαιδευτικών, η παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού, η ανάπτυξη θεματικών δικτύων, τοπικών και διεθνών συνεργασιών καθώς και η έρευνα σε θέματα περιβάλλοντος και περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.», και «...**όλοι οι εκπαιδευτικοί** εργάζονται για το σχεδιασμό, την προετοιμασία και αξιολόγηση των εκπαιδευτικών και επιμορφωτικών προγραμμάτων καθώς και το σχεδιασμό, την προετοιμασία, την υλοποίηση και την αξιολόγηση των άλλων δράσεων που προαναφέρθηκαν»

Άρα το **καθοδηγητικό έργο των ΚΠΕ αφορά στο σύνολο των εκπαιδευτικών** που υπηρετούν σ' αυτά (συμπεριλαμβανομένου του Υπεύθυνου και Αναπληρωτή Υπεύθυνου) χωρίς να γίνεται απολύτως καμιά διάκριση ως προς τα καθήκοντα τους. Επιπλέον όλοι εκπαιδευτικοί οι οποίοι τοποθετούνται στα ΚΠΕ επιλέγονται βάσει των ίδιων ακριβώς προσόντων με τα οποία τοποθετούνται οι Υπεύθυνοι και οι Αναπληρωτές.

Κατά συνέπεια θα πρέπει και το καθοδηγητικό έργο τους να μοριοδοτηθεί αντίστοιχα με το έργο των Υπευθύνων και των Αναπληρωτών ΚΠΕ για τη διεκδίκηση οποιασδήποτε θέσης στελέχους με αναδρομική ισχύ.

Ζητάμε να ενταχθούν τα Μέλη των Παιδαγωγικών Ομάδων ΚΠΕ στο άρθρο 13 παρ. 3.β.αα με όλες τις συνακόλουθες διευθετήσεις που αυτό συνεπάγεται και να μοριοδοτηθεί η θητεία τους με αναδρομική ισχύ.

Ελπίζοντας στην αποδοχή των ανωτέρω λογικών και δίκαιων αιτημάτων είμαστε στη διάθεσή σας για κάθε περαιτέρω διευκρίνιση ή πληροφορία

Για το Διοικητικό Συμβούλιο

Ο Γενικός Γραμματέας Δρ. Παναγιώτης Πήλιουρας Ο Πρόεδρος Δρ. Θεοδωρής Μαρδίρης

Ποιος φοβάται την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση;

Το τελευταίο διάστημα, που περίσσεψαν οι απώλειες σε αγαπημένα πρόσωπα, σε αξίες, σε θεσμούς, σε ελπίδες και σε αξιοπρεπείς μισθούς και συντάξεις, ίσως φαίνεται μηδαμινό το ότι μεθοδεύεται συστηματικά η «απώλεια» της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ή αν προτιμάτε Εκπαίδευσης για το Περιβάλλον και την Αειφορία) και/ή η υπαγωγή της σε σχήματα που μόνο τη συρρίκνωση του θεσμού επιφυλάσσουν. Παρ' όλη αυτά και επειδή για ορισμένους από μας ο θεσμός της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης έχει μεγάλη σημασία, εύλογα αναδύεται το ερώτημα «Ποιος φοβάται την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση?».

Και μάλιστα όταν η - παρά μία - εικοσαετής διάρκεια του θεσμού της ΠΕ στα σχολεία και ο ρόλος και η συμβολή των υπευθύνων δεν έχουν ποτέ αξιολογηθεί σοβαρά, εκτός από ορισμένες προσπάθειες ποσοτικής απειρίθμησης από μέρους του τότε ΥΠΕΠΘ των προγραμμάτων, των μαθητών και των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στα προγράμματα ανά την Ελλάδα. Ακόμα και η υποχρεωτικά - λόγω ευρωπαϊκής επιδότησης - αντίστοιχη διεργασία από τα ΚΠΕ περιορίζεται σε ποσοτικά στοιχεία στατιστικών δεδομένων. Αν ο θεσμός έχει προσφέρει και τι σε εκπαιδευτικούς, μαθητές, γονείς, στη σχολική κοινότητα, στην παιδαγωγική και διδακτική διαδικασία, στις τοπικές κοινωνίες και στην περιβαλλοντική δράση ουδέποτε μέχρι σήμερα έχει απασχολήσει σοβαρά την επίσημη ηγεσία του ΥΠΕΠΘ. Οι διαπιστώσεις των υπευθύνων ΠΕ σχετικά με την εφαρμογή του θεσμού στα σχολεία και οι ανάγκες εκπαιδευτικών, μαθητών και γονέων ουδέποτε διερευνήθηκαν σοβαρά και συστηματικά..

Όμως ο θεσμός της ΠΕ και των σχολικών δραστηριοτήτων γενικότερα έχει υποστεί απίστευτη κακοποίηση και εκμετάλλευση:

- Επibάλλεται σε απρόθυμους εκπαιδευτικούς - από ορισμένους διευθυντές ή προϊσταμένους γραφείων, ακόμα και από διευθυντές εκπαίδευσης - η εμπλοκή σε προγράμματα ΠΕ, προκειμένου να «μπαλώσουν» τις τρύπες του ωρολογίου προγράμματος και του ωραρίου τους, ενώ «απαγορεύεται» σε πρόθυμους εκπαιδευτικούς, λόγω στρεβλών κανονιστικών ρυθμίσεων και εγκυκλίων.

- Ακόμα και σήμερα Διευθυντές θεωρούν τα προγράμματα πάρεργο και χάσιμο χρόνου, που διαταράσσει

την «ομαλή λειτουργία» της αποστήθισης και της αναχρονιστικής δασκαλοκεντρικής διαδικασίας παράδοσης-εξέτασης, ενώ άλλοι καλύπτουν προγράμματα - μαϊμούδες, για συγκεκριμένους «αυλοκόλακες» ή «κομματοκόλακες» ή δημιουργούν διαρκώς προσκόμματα στους τολμηρούς συναδέλφους που τολμούν να ασχοληθούν με την ΠΕ, παρά το αντίξοο κλίμα του συγκεκριμένου σχολείου. Όταν η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση «διαλύει» το υπάρχον μοντέλο εκπαίδευσης με δημοκρατικές ομαδικές δομές, συναποφάσεις και συνεργασίες, επικίνδυνες συμμετοχικές και διδακτικές πρακτικές που ανατρέπουν τα καθιερωμένα, πώς να μην αποτελεί απειλή και φόβητρο για τους πάσης φύσεως βολεμένους συντηρητικούς; Ο τελευταίος όρος αποδίδεται ανεξαρτήτως κομματικής τοποθέτησης, σε όλους όσους αντιδρούν άκριτα και χωρίς αντιπρόταση σε κάθε τι διδακτικά καινούργιο και παιδαγωγικά ορθό. Αν όμως η πολιτεία δεν φοβόταν το θεσμό, θα προσπαθούσε να καταγράψει τα αδύνατα σημεία του και να τα ενισχύσει με τις ανάλογες δράσεις.

- Στο πλαίσιο της παραπάνω πελατειακής αντίληψης και νοοτροπίας, ορισμένες θέσεις Υπευθύνων ΠΕ, ενδεχομένως και μελών ΚΠΕ, στελεχώνονται από άτομα παντελώς άσχετα και αδιάφορα προς την περιβαλλοντική εκπαίδευση, ορισμένα από τα οποία είναι και γενικώς απόντα από τις βασικές διαδικασίες και υποχρεώσεις τους. Παρόλα αυτά, και αντι ο εκάστοτε διευθυντής εκπαίδευσης να απομακρύνει, όπως προβλεπόταν στην αρχική υπουργική απόφαση, τους καιροσκόπους κηφήνες από τη συγκεκριμένη θέση (αλλά πώς, αφού αυτός τους τοποθέτησε, εξυπηρετώντας ίδια ή αλλότρια συμφέροντα, παντελώς ξένα με την ΠΕ), αφού δεν πιστεύει στο θεσμό, δεν χάνει ευκαιρία να τον διασύρει στα διάφορα εκπαιδευτικά, κομματικά και λοιπά όργανα στα οποία συμμετέχει. Ενώ τα άτομα που με τέτοιου είδους κριτήρια στελεχώνουν αυτές τις θέσεις συνήθως ευτελίζουν το θεσμό, εκτός των άλλων, με παρωχημένες θεωρητικές επιμορφώσεις στις οποίες οι μεν ομιλητές δεν σέβονται το χρόνο τους και το ακροατήριο, οι δε επιμορφούμενοι εκπαιδευτικοί καθλώνονται επί ώρες σε μια αίσουσα ακούγοντας χρήσιμα και άχρηστα θεωρητικά στοιχεία, τα οποία δεν γνωρίζουν πώς θα

τα ενσωματώσουν σε ένα πρόγραμμα. Έτσι μια κατ' εξοχήν βιωματική διαδικασία εξελίσσεται σε μία ακόμα λογικομαθηματική καρικατούρα. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι πολλοί εκπαιδευτικοί θεωρούν τη «συγκέντρωση πληροφοριών» ως το α και το ω ενός προγράμματος ΠΕ. Παράλληλα υπάρχουν και άτομα, ανεξαρτήτως θέσεως ή ρόλου, που βλέπουν και χρησιμοποιούν την ΠΕ ως εφελτήριο για την ικανοποίηση προσωπικών κομματικών, πολιτικών ή συντεχνιακών φιλοδοξιών.

- Παράλληλα υπάρχουν και ορισμένοι συνδικαλιστές που είτε βάζουν το όνομά τους μέσα στα μέλη της παιδαγωγικής ομάδας, ασκώντας έναν υπόγειο εκβιασμό, χωρίς ποτέ να παρίστανται στις συναντήσεις της ομάδας, είτε απαξιώνουν τη δουλειά των εκπαιδευτικών και μαθητών με σχόλια του τύπου «κάτι περιβαλλοντικές αηδίες και ρομποτικά «γκατζετάκια» συνέλεξε η κυρά-εξουσία για να θολώσει τα νερά και τα μάτια των δημοσίων εκπαιδευτικών». Αντί να ψάξουν με ποιο τρόπο έγινε η επιλογή, ποια ήταν τα κριτήρια, γιατί αυτοί μόνο και όχι άλλοι τόσοι κι επειδή δεν μπορούν να βαρέσουν τον γάιδαρο, βαράνε το σαμάρι (το σχόλιο έγινε για τη βράβευση από το ΥΠΔΒΜΘ των καινοτόμων δράσεων). Και δικαιολογημένα: ουδέποτε έχουν συμμετάσχει σε μια τέτοια εκπαιδευτική διαδικασία από την αρχή ως το τέλος, νομίζουν ότι ξέρουν τι γίνεται σε μια περιβαλλοντική ομάδα και ως επαίτουςες πριμαντόνες του συνδικαλισμού ευαγγελίζονται το δόγμα της μίας και μοναδικής αλήθειας, της δικής τους. Ουαί κι αλλοίμονο σε όσους δεν ασπάζονται το δόγμα τους, ουαί κι αλλοίμονο στους εκπαιδευτικούς που δεν τα αποτιμούν όλα με στενά συντεχνιακά κριτήρια και δουλεύουν παραπάνω και δημιουργούν ακατανόητα σ' αυτούς «γκατζετάκια». Αλλά είναι σαφές ότι αν η ΠΕ γίνεται αφορμή να «ξεχωρίσουν» οι εκπαιδευτικοί με τη δουλειά και το μεράκι τους και να πάψουν να χρειάζονται τα όποια συνδικαλιστικά δόγματα, τότε είναι επικίνδυνη!

- Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση είναι «αβανταδόρική» διαδικασία, ειδικά όταν παρουσιάζονται τα προγράμματα στο τέλος της χρονιάς. Δεν θυμίζει την συχνά άχαρη και πολύ λιγότερο ελκυστική κλασική μαθησιακή διαδικασία των διδακτικών αντικειμέ-

νων του αναλυτικού προγράμματος. Τα οποία δεν μπορούν να παρουσιαστούν στο τέλος της χρονιάς (ή μήπως μπορούν; Αν έχουν κάτι καινούργιο να πουν;) Ενώ η σχέση που διατηρούν συνήθως οι εκπαιδευτικοί με τους Υπευθύνους ΠΕ της περιοχής τους είναι περισσότερο φιλική και «μεντορική» θα λέγαμε (συμμετοχή σε βιωματικά σεμινάρια, επισκέψεις του υπευθύνου στο σχολείο για ενίσχυση και στήριξη, γνωριμία και δραστηριότητες με τις περιβαλλοντικές ομάδες, φεστιβάλ με παρουσιάσεις των προγραμμάτων, κ.λ.π.), συγκρινόμενη με τη σχέση μεταξύ εκπαιδευτικών και σχολικών συμβούλων. Έτσι ορισμένοι σχολικοί σύμβουλοι που δεν βλέπουν νέους τρόπους με τους οποίους μπορεί να βελτιωθεί η σχέση εκπαιδευτικών και μαθητών με το διδακτικό αντικείμενο το οποίο καλύπτουν και με τη μάθηση, θεωρούν ότι αν «εξαφανιστούν» οι υπεύθυνοι (ακόμα και οι σχολικές δραστηριότητες!) αφενός το πρόβλημά τους θα εκλείψει, αφετέρου θα καρπωθούν - νομίζουν - και όλα τα θετικά και αβανταδόρικα του θεσμού. Γι αυτή την κατηγορία συμβούλων οι Υπεύθυνοι ΠΕ είναι επικίνδυνοι ανταγωνιστές, κι ας έχουν διαφορετικά αντικείμενα. Για μερικούς μάλιστα όλες οι σχολικές δραστηριότητες είναι επικίνδυνες. Επειδή, όταν γίνονται σωστά, είναι περισσότερο ελκυστικές από τα μαθήματα. Και αντί ν' αναζητήσουν τρόπους να γίνουν τα μαθήματα πιο ελκυστικά, προτιμούν να καταποντίσουν ό,τι έχει μέχρι τώρα οικοδομηθεί με τις σχολικές δραστηριότητες, τις οποίες αν αναλάβουν θα τις μετατρέψουν σε απωθητικά μαθήματα. Ή θα τις πνίσουν κάτω από την εποπτεία ενός ατόμου-συμβούλου στην περιφέρεια, όπως διαδίδεται και υποστηρίζεται ως «αναβάθμιση» του θεσμού. Ως αναβάθμιση κρίνεται η επιλογή ενός συμβούλου ο οποίος θα διαφεντεύει τα προγράμματα των σχολικών δραστηριοτήτων από το γραφείο του στην περιφέρεια! Ενώ η αιτιολόγησή της επιδιωκόμενης κατάργησης των υπευθύνων είναι ότι «Δεν υπάρχουν πουθενά στην Ευρώπη», λες και το κριτήριο διατήρησης ενός εκπαιδευτικού θεσμού είναι η αντίστοιχη ύπαρξή του ή όχι στην πολυμορφία των ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών συστημάτων.

Και φυσικά μέσα στην αναμπουμπούλα ... χαίρε-

ται το ΥΠΔΒΜΘ, εκμεταλλεόμενο τον τεχνητό ανταγωνισμό που προβάλλουν ορισμένοι μεταξύ των ΚΠΕ και των Υπευθύνων. Και ενώ κανείς από τους δύο δεν θα είχε λόγο ύπαρξης αν δεν υπήρχαν προγράμματα στα σχολεία - όπου πραγματικά χτυπά η καρδιά της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης - ορισμένα άτομα από ΚΠΕ επιχείρησαν, και ως ένα σημείο το κατάφεραν στην επαρχία, να «εισβάλουν» στο χώρο των Υπευθύνων, να τους υποκαταστήσουν και σχεδόν να τους καταργήσουν. Κι αυτό γιατί η ανισότητα στην κατανομή πόρων μεταξύ Υπευθύνων και ΚΠΕ προκάλεσε φαινόμενα σατραπείας από πλευράς ορισμένων διευθυντών και μελών ΚΠΕ, οι οποίοι θεώρησαν ότι τα χρήματα τους ανήκαν και επομένως ήταν πιο ίσοι από τους υπευθύνους. Κι ενώ είναι περισσότερες οι συνεργασίες εκατέρωθεν, έχουν προβληθεί τεχνηέντως οι αντιπαλοότητες. Κι επειδή τα «αμερικανάκια» λένε πολύ σοφά «follow the money», το ΥΠΔΒΜΘ αποφασίζει να βάλει χέρι στα ΚΠΕ και να τα κάνει Κέντρα διαβίου Μάθησης. Πώς όμως θα καταργήσει έναν ακόμα επιτυχημένο - παρά τις όποιες εξαιρέσεις - θεσμό; Μα απαξιωνόντάς τον δια στόματος υφυπουργού κ. Χριστοφιλοπούλου και κατηγορώντας τα για κέντρα εκδρομών (:), μήπως και διαπλεκόμενων; Κι έτσι θα μπουν καινούργιοι διευθυντές, υποδιευθυντές, παρatreχάμενοι και κάθε είδους πικραμένοι που δεν θάχουν σχέση με την ΠΕ αλλά με τη διαβίου μάθηση, και με τα όσα χωρούν μέσα σ' αυτή, όπως και στην ακατανόητη για τον κόσμο έννοια της αειφορίας.

Κι έτσι αντί το Υπουργείο να οργανώσει μικρές ομάδες συζήτησης (discussion groups) και όχι κλειστά ερωτηματολόγια κατευθυνόμενων απαντήσεων, για να διερευνήσει τις πραγματικές ανάγκες της εκπαιδευτικής κοινότητας γύρω από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και τις σχολικές δραστηριότητες, προτιμά να καταργήσει έναν θεσμό. Τουλάχιστον αυτά διαφαίνονται από όλα όσα έχουμε δει και έχουν διαρρεύσει σχετικά. Άρα καταλήγω με μια αναδόμηση της αρχικής μου ερώτησης: «Αλήθεια ποιός ΔΕΝ φοβάται την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση;», εκτός από μας που την πιστέψαμε και την υπηρετήσαμε μέχρι σήμερα, είτε ως μαθητές, είτε ως εκπαιδευτικοί, είτε ως υπεύθυνοι και μέλη ΚΠΕ; Ποιος πιστεύει ακόμα ότι η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση είναι πριν και πάνω απ' όλα ήθος;

Μαριάννα Τσεμπερλίδου,
Υπεύθυνη ΠΕ ΔΔΕ Γ' Αθήνας, ΜΕΔ

Προς

- Τα μέλη και τους/τις φίλους/ες της ΠΕΕΚΠΕ – Κεν. Μακεδονίας
- Τους/ις συμμετέχοντες/ουσες στη συνάντηση συζήτηση

Συνάδελφοι/ισες

Στις 12 Μαρτίου 2010 το Παράρτημα της ΠΕΕΚΠΕ-Κεν. Μακεδονίας σε συνεργασία με τα ΚΠΕ Ελευθερίου – Κορδελιού και Βερτίσκου, οργάνωσε στο Βαφοπούλειο Πνευματικό Κέντρο της Θεσ/νίκης, Συνάντηση – Συζήτηση με θέμα: «**η πορεία της Π.Ε στο σχολείο – πραγματικότητα και προοπτικές**»

Η ανάγκη αυτής της Συνάντησης προέκυψε από τις συζητήσεις, οι οποίες εδώ και καιρό απασχόλησαν και απασχολούν τη Διοικούσα Επιτροπή και τα μέλη του Παραρτήματος και όχι από τη συγκυρία της αναμονής επικείμενων αλλαγών. Οι συζητήσεις αυτές αφορούν τον αριθμό και την ποιότητα των προγραμμάτων Π.Ε στο σχολείο, την επάρκεια και την αποτελεσματικότητα του θεσμικού πλαισίου και των υποστηρικτικών της δομών, την επιτυχία ή όχι τώσων χρόνων εφαρμογής της ΠΕ στα σχολεία. Δηλαδή, κριτήριο της συνάντησης δεν ήταν η επικαιρότητα, αλλά η ανίχνευση των αληθινών αναγκών των εκπαιδευτικών, που κατά καιρούς εκφράζονται.

Στη Συνάντηση ζητήθηκε από όλους να εκφραστούν με κριτικό και αυτοκριτικό τρόπο, ελεύθερα και ειλικρινά, ανεξάρτητα από την ιδιότητα τους - στελεχών ή συναδέλφων της πράξης - εφόσον ο φυσικός χώρος μιας τέτοιας συνάντησης και διαλόγου είναι οι διαδικασίες της Ένωσης και γνώμονας είναι η παραδοχή ενός πλαισίου αρχών, που υπερασπιζόμαστε όλοι οι εμπλεκόμενοι με την Π.Ε και αφορά: την έκφραση γνώμης, τον κριτικό λόγο, την ανοχή και την επικοινωνία, με στόχο την αναζήτηση λύσεων για το καλό της Π.Ε αλλά και ολόκληρης της εκπαίδευσης. Η συζήτηση είχε ως εκκίνηση - δεν περιορίστηκε μόνο σε αυτό - ένα πλαίσιο το οποίο καθορίστηκε στην πρόσκληση της συνάντησης και είναι το εξής:

ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ

Ποια ή ποιες μορφή/ές θα πρέπει να έχει η Π.Ε. στο σχολείο;

- Η Π.Ε. να εφαρμόζεται με τη σημερινή μορφή (προγράμματα Π.Ε.) ή να ενταχτεί πλήρως μέσα στο πρόγραμμα σπουδών του σχολείου (υποχρεωτική ή προαιρετικού χαρακτήρα ή να ισχύουν και τα δυο ή

κάτι άλλο) ή εμπλοκή ολόκληρης της σχολικής μονάδας (αιεφόρο σχολείο);

- Ο σχεδιασμός μιας ενδεχόμενης άλλης μορφής θα πρέπει να είναι σε σχέση συνύπαρξης με τις άλλες σχολικές δραστηριότητες ή ξεκομμένος από αυτές;
  - Πώς αποτιμάται η μέχρι σήμερα πορεία της Π.Ε. στην ευέλικτη ζώνη και στα σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας;
  - Ποια κίνητρα έχει ο εκπαιδευτικός για να υλοποιήσει πρόγραμμα ΠΕ και κατά πόσο ενθαρρύνεται και στηρίζεται στο έργο του;
- Υποστηρικτικά όργανα και θεσμοί (Υπεύθυνοι – ΚΠΕ)**
- Πώς αποτιμάται η συμβολή των υποστηρικτικών δομών - υπεύθυνοι Π.Ε και ΚΠΕ- στην υλοποίηση των σχολικών προγραμμάτων; Ποια θα πρέπει να είναι η μελλοντική κατεύθυνση (Διατήρηση, αναβάθμιση, μετάλλαξη, κατάρηση, ...);
  - Την καθοδήγηση (επιστημονική – παιδαγωγική) των σχολικών προγραμμάτων να την έχουν οι Υπεύθυνοι Π.Ε., οι Σχολικοί Σύμβουλοι ή και οι δύο θεσμοί ή άλλος θεσμός; Και πώς;

II. ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ

- Η επιμόρφωση στην ΠΕ με την υπάρχουσα μορφή καλύπτει τις ανάγκες των ενδιαφερομένων; Τι άλλο θα προτεινάτε; (π.χ. Ενδοσχολική Επιμόρφωση; Μήπως τελικά θα είναι πιο ουσιαστική;)
- Πιστεύετε ότι αν θεθούν εξωτερικά κίνητρα επιμόρφωσης θα ήταν καλύτερα για τους εκπαιδευτικούς; Έχετε να προτείνετε κάτι;

III. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

- Σχετικά με τη χρηματοδότηση της ΠΕ. (π.χ. Να αναλώνονται δηλαδή τα όποια χρήματα κυρίως στις σχολικές μονάδες, εκεί που παράγεται και η εκπαιδευτική διαδικασία). Επίσης μήπως θα πρέπει να απλοποιηθεί η διαδικασία, να δίνονται χρήματα απ' ευθείας στις σχολικές μονάδες για την εφαρμογή Π.Ε.;
- Να επιζητηθεί - όσο έχουμε την δυνατότητα - η προκήρυξη ευρωπαϊκών προγραμμάτων (τύπου Παν Αιγαίου ή τι άλλο);
- Η ΠΕ να χρηματοδοτείται από τον Προϋπολογισμό; (με συγκεκριμένο κωδικό, ειδικό για την ΠΕ)

IV. Άλλο θέμα που μπορεί να προταθεί από τους παραβρισκόμενους

Η συζήτηση αποκάλυψε για άλλη μια φορά, το μεράκι και το ζήλο των εκπαιδευτικών που υπερασπίζονται

της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και επιμένουν να αναζητούν ένα διαφορετικό σχολείο. Ακούστηκαν κρίσεις και κατατέθηκαν προτάσεις, που άλλες αφορούσαν σε βελτιώσεις του τρέχοντος πλαισίου και άλλες σε μελλοντικές και μακροπρόθεσμες αλλαγές στην εκπαίδευση. Πολλές από τις προεγγίσεις ήταν αντιφατικές και προέκυψε η ανάγκη συνέχειας μιας τέτοιας συνάντησης και διαλόγου.

Ομάδα εκπαιδευτικών του Παραρτήματος προσπάθησε μέσα από όλο το υλικό της Συζήτησης να καταγράψει το σύνολο των προτάσεων που προέκυψαν μέσα από τις απόψεις, τις κρίσεις και τις ανάγκες που εκφράστηκαν, με ένα θετικό τρόπο για την εξέλιξη του θεσμού της Π.Ε, αλλά και κάθε καινοτομίας στο σχολείο και να τις ανακοινώσει στα μέλη της, με την επισήμανση ότι δε μπορεί να αποτελέσουν θέσεις της Ένωσης, οι οποίες για να προκύψουν χρειάζονται παραπάνω επεξεργασία και πλειοψηφική επιλογή και αποδοχή από το σύνολο των μελών μας. Το κείμενο που ακολουθεί είναι η σύνθεση των απόψεων – προτάσεων της πρώτης συνάντησης – συζήτησης:

ΑΠΟΨΕΙΣ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

A) Η Μορφή της Π.Ε μέσα στο σχολείο:

1. Να κρατηθεί ο προαιρετικός χαρακτήρας της Π.Ε (κατά πλειοψηφία)
2. Να ενταχθεί μέσα στο Ωρολόγιο πρόγραμμα του σχολείου, χωρίς να χάσει τον προαιρετικό χαρακτήρα της, είτε για τους εκπαιδευτικούς, είτε για τους μαθητές, είτε για αμφότερους.

Η παραπάνω γενική πρόταση εξειδικεύτηκε σε διάφορες εκδοχές:

1. Δυνατότητα επιλογής καινοτόμων δράσεων τόσο για εκπαιδευτικούς, όσο και για μαθητές
2. Να μη δίνεται αυτή η επιλογή, ούτε ως μείωση ωραρίου, ούτε ως υπερωρία, αλλά να συνηγορείται σε όλο το πρόγραμμα του εκπαιδευτικού. Π.χ 50% των ωρών του να είναι ειδικότητας και οι υπόλοιπες ώρες να είναι καινοτομίες που θα υποστηρίζει ο εκπαιδευτικός και θα έχουν υποβληθεί και αξιολογηθεί από την Επιτροπή σχολικών δραστηριοτήτων με τη λήξη της προηγούμενης χρονιάς.
3. Περιβαλλοντικός προσανατολισμός όλης της ύλης του σχολείου (πρασίνισμα Αναλυτικού προγράμματος)
4. Η Ευέλικτη ζώνη που προχώρησε σε κάποιο βαθμό στην Α/θμια Εκπ/ση, να επανεξεταστεί στη Β/θμια, εξαιτίας της αδυναμίας να εφαρμοστεί από προβλήματα που προκύπτουν από τις μετακινήσεις των εκπαιδευτικών σε περισσότερα του ενός σχολεία, για την συμπλήρωση του ωραρίου τους
5. Αν είναι να γίνει υποχρεωτική η Π.Ε, τότε μόνο στο Γυμνάσιο (μέσα στο Α.Π και Ω.Π) με σεμιναριακή μορφή, (χωρίς βαθμολόγηση), ώστε να γνωρίζουν οι μαθητές, αργότερα και προαιρετικά σε μεγαλύτερες τάξεις - στο Λύκειο, τι κάνουν και γιατί το κάνουν, ώστε να μη δένεται μόνο με εκδρομές και επισκέψεις.
6. Να νομοθετηθεί ένα πλαίσιο σχολικών δραστηριοτήτων, μέσα σε ένα δοσμένο σχολικό χρόνο (π.χ 2-3 ωρών). Δηλαδή ένα ποσοστό σχολικού χρόνου να μπορεί να διαχειριστεί το σχολείο για υλοποίηση projects. Όλοι οι μαθητές να εμπλέκονται σε μια σχολική δραστηριότητα (Π.Ε, ΑΥ, Πολιτισμού, κλπ), αφού θα έχει εγκριθεί η κάθε δραστηριότητα από την Επιτροπή Σχολικών Δραστηριοτήτων (Τίτλος – Περιεχόμενο) από το προηγούμενο σχ. έτος (Καινοτόμο σχολείο).
7. Να νομοθετηθεί το Αιεφόρο σχολείο ως προαιρετική επιλογή κάθε σχολικής

μονάδας, εφόσον το επιλέξει το 70% των εκπαιδευτικών, των μαθητών και του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων, με την υποστήριξη των Δημοτικών αρχών της περιοχής. Θα έχει μια τέτοια σχολική μονάδα ευχέρεια ευελιξίας, τόσο στο Α.Π όσο και στο Ω.Π του σχολείου και στην όλη κουλτούρα του. Με δικές του αιεφορικές επιλογές τόσο για τη λειτουργία του σχολείου (εξοικονόμηση ενέργειας, ανακύκλωση, μεταφορές, πράσινο, πολιτισμός, υγεία κλπ) , όσο και στο περιεχόμενο της ύλης (Διαθεματικότητα – Ολιστικές και βιωματικές προσεγγίσεις) - κρατώντας ένα ποσοστό ύλης σταθερό και κοινό με τα υπόλοιπα σχολεία.

8. Να μπορούν να εμπλέκονται όσοι εκπαιδευτικοί επιθυμούν σε ένα καινοτόμο πρόγραμμα και όχι μόνο δύο (Ενισχύοντας τη διαθεματική προσέγγιση) και να βελτιωθεί το οργανωτικό πλαίσιο των επισκέψεων και εργασίας πεδίου έξω από την τάξη.
9. Να νομοθετηθούν ειδικές δομές για καινοτόμες δράσεις και στα σχολεία ατόμων με ειδικές ανάγκες και οι υποστηρικτικές δομές όλων των καινοτόμων δράσεων να υποστηρίζουν με σεμινάρια και κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό, τα ειδικά σχολεία.

Τα κίνητρα των εκπαιδευτικών για τις προαιρετικές επιλογές:

1. Να βεβαιώνεται η εμπλοκή του εκπαιδευτικού σε καινοτόμα προγράμματα που θα βοηθάει μόνο στην εξέλιξη του, αφού αξιολογείται η δουλειά του και δεν είναι εικονική.
2. Να μη γίνεται εκμετάλλευση ή διαστρέβλωση των ήδη θεσμοθετημένων διευκολύνσεων (υπερωρίες, «συμπλήρωση» ωραρίου) για την εμπλοκή των εκπαιδευτικών σε καινοτόμα προγράμματα (εικονικά προγράμματα), που δυσφημούν ή αποπροσανατολίζουν την ίδια την αξία των καινοτόμων δράσεων. Να υπάρχουν υποστηρικτικές δομές (Πρόγραμμα σχολείου - Α.Π, Ω.Π, καινοτόμο ή αιεφόρο σχολείο), που θα διευκολύνουν την επιλογή των εκπαιδευτικών να εφαρμόζουν καινοτομίες προαιρετικά). Τα κίνητρα να μην είναι προσωπικά, αλλά η εμπλοκή τους να συγκαταλέγεται στο ωράριό τους.

B) Υποστηρικτικές Δομές

1. Ενοποίηση όλων των καινοτόμων δράσεων (εφόσον είναι κοινό το θεσμικό πλαίσιο αλλά και παιδαγωγική αντίληψη), με διακριτούς όμως τομείς και ένα Συντονιστή ανά περιφέρεια, που θα υποστηρίζουν τη δουλειά των εκπαιδευτικών στα σχολεία και με γραμματειακή υποστήριξη του αντίστοιχου γραφείου, ώστε να εκλείψουν και οι δυσκολίες κατάταξης των προγραμμάτων
2. Για την υποστήριξη της καινοτομίας στα σχολεία, τα γραφεία μπορούν να ορίσουν - ανά ομάδες σχολείων - έναν έμπειρο σε καινοτομικά προγράμματα εκπαιδευτικό, ως συντονιστή υλοποίησης των προγραμμάτων, που θα απαλλάσσεται του ωραρίου του.
3. Μείωση της γραφειοκρατίας στα γραφεία καινοτόμων δράσεων
4. Η Οργανωτική και λειτουργική σχέση μεταξύ των γραφείων Π.Ε και ΚΠΕ πρέπει να βελτιωθεί (Σεμινάρια εκπ/κων, επισκέψεις σχολείων σε θεσμικό επίπεδο).
5. Οι συντονιστές και οι υπεύθυνοι να είναι έμπειροι και να αξιολογούνται και όχι να τοποθετούνται κομματικά
6. Όλοι οι Δ/ντες των σχολείων να επιμορφώνονται στις καινοτόμες δράσεις για να τις στηρίζουν και να τις υποστηρίζουν μέσα στο σχολείο. Για δε τους Δ/ντες Α/θμιας Εκπ/σης πρέπει να αλλάξει το θεσμικό πλαίσιο, ώστε να έχουν και αυτοί οι

- ίδιοι τη δυνατότητα να εμπλέκονται σε καινοτόμες δράσεις, όπως οι της Β/θμιας
7. Ο θεσμός των Σχολικών Συμβούλων για την Π.Ε ή τις άλλες καινοτόμες δράσεις, μπορεί να συζητιέται ως μια δυνατότητα, αλλά αν καθιερωθούν όπως πχ των Γεωπόνων ή των Αγγλικών, που αντιστοιχούν ένας σε μια τεράστια περιφέρεια, θα είναι τελείως αναποτελεσματικός, σε σύγκριση με την υποστήριξη που προσφέρουν οι υπεύθυνοι Π.Ε ή οι υπεύθυνοι των άλλων καινοτόμων δράσεων.
  8. Η υποστήριξη των ΚΠΕ γίνεται σημαντική και αποτελεσματική για τους μαθητές που τα επισκέπτονται, όταν οι προσεγγίσεις τους είναι περισσότερο βιωματικές και εμπλέκονται σε εργασία στο πεδίο.
  9. Τα προγράμματα που διαμορφώνουν τα ΚΠΕ, το εκπαιδευτικό υλικό που παράγουν, πρέπει με μεγαλύτερη συχνότητα να ανανεώνεται και να βελτιώνεται, με γνώμονα πάντα περισσότερο οικολογικές-οικονομικές λύσεις.
  10. Τα Κ.Π.Ε να δημιουργούν και να υποστηρίζουν δικτυακούς τόπους για τη πληροφορία και τη γνώση περιβαλλοντικών ζητημάτων, ώστε να είναι έγκυρες πηγές περιβαλλοντικής πληροφόρησης, (θεωρητική γνώση), ενώ στους επισκέπτες τους, εκπ/κούς και μαθητές, να δίνουν πρακτική γνώση και εμπειρία. (Εμπλοκή σε δραστηριότητες – βιωματικές προσεγγίσεις)
  11. Τα ΚΠΕ να συνεχίσουν τη διοργάνωση σεμιναρίων, ιδιαίτερα των αρχαρίων. Ενώ για τους περισσότερο ενημερωμένους εκπαιδευτικούς, οφείλουν να αναζητούν τους νέους προβληματισμούς και να βοηθούν τους εκπαιδευτικούς σε πιο καινούργιες κατευθύνσεις και επιλογές, πιο πρωτότυπες πιο σύγχρονες και πιο αναγκαίες.
  12. Τα ΚΠΕ να δέχονται και να υποστηρίζουν σχολεία σε επίπεδο περιφέρειας και όχι ολόκληρης της επικράτειας.
  13. Να δημιουργηθεί ένα ενιαίο πλαίσιο αρχών λειτουργίας των ΚΠΕ, ώστε η λειτουργία τους να μην είναι μόνο το αποτέλεσμα σύνθεσης της Παιδαγωγικής Ομάδας.

Η Επιμόρφωση

1. Να σταματήσει ο «σεμιναριακός τουρισμός» και να ανιχνευτούν οι πραγματικές ανάγκες για επιμόρφωση και όχι για βεβαιώσεις. Δηλαδή, οι εκπαιδευτικοί που επιμορφώνονται να αναλαμβάνουν να υλοποιήσουν προγράμματα Π.Ε και να ζητείται από τους εκπ/κούς να εφαρμόζουν αυτά που έχουν διδαχθεί, αλλά και με κάποιο τρόπο να υπάρχει δυνατότητα αυτό να διαπιστώνεται.
2. Η επιμόρφωση στην Π.Ε να πάρει καθολικό χαρακτήρα. Κάτι σαν την επιμόρφωση στην «κοινωνία της πληροφορίας». Να αφορά ένα νέο προσανατολισμό στην εκπαίδευση, πιο διαθεματικό και πιο ολιστικό.
3. Να υποστηριχτεί η ενδοσχολική επιμόρφωση ή ομάδων σχολείων σε συνεργασία με ΚΠΕ, ιδιαίτερα στην κατεύθυνση δημιουργίας «αιφόρων σχολείων»
4. Να δημιουργηθούν «Δικτυακοί τόποι» ή FORUM συνομιλιών για ανταλλαγή πληροφορίας και εμπειρίας μεταξύ εκπαιδευτικών με κοινά θεματικά ενδιαφέροντα, που θα υποστηρίζονται είτε από τα Γραφεία Π.Ε, είτε από ΚΠΕ, είτε από την ΠΕΕΚΠΕ. Η γνώση και η εμπειρία να διαχέεται και στις συναντήσεις μας να ανταλλάσσουμε πρακτική γνώση. Επειδή η ανταλλαγή εμπειριών ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς που υλοποιούν προγράμματα δρα υποστηρικτικά και ενισχυτικά όπως διαπιστώνεται σε επιμορφωτικές συναντήσεις.

Η Χρηματοδότηση

1. Να διεκδικήσουμε χρηματοδότηση των προγραμμάτων από το ΕΣΠΑ (όπως έγινε πριν μερικά χρόνια για προγράμματα που υλοποιήθηκαν με φορά διαχείρισης το Πανεπιστήμιο Αιγαίου) καταθέτοντας καινοτόμες προτάσεις που θα αφορούν την εκπαίδευση των μαθητών έξω από την τάξη με περισσότερο βιωματικές μεθόδους αυτό μπορεί να σημαίνει χρηματοδότηση πιλοτικών καινοτόμων εφαρμογών (π.χ. πιλοτική εφαρμογή των αντιλήψεων που σχετίζονται με το αειφόρο σχολείο).
2. Ουσιαστική χρηματοδότηση των σχολικών προγραμμάτων (εκτός ευρωπαϊκών προγραμμάτων), όμως τα χρήματα να πηγαίνουν - με κωδικό – απευθείας στα σχολεία. Τα γραφεία μόνο να συντονίζουν και να βοηθούν στην κατεύθυνση πραγματοποίησης της όλης διαδικασίας, αυτό σημαίνει και λιγότερη γραφειοκρατία στη διαχείριση.

Για τη συνέχεια της συζήτησης και του προβληματισμού

1. Να βρεθούμε κάπου με διαμονή, για περισσότερο χρόνο στη διάθεσή μας, για να συζητήσουμε σε βάθος, να κατανοήσουμε τις απόψεις που ακούστηκαν και να καταλήξουμε σε προτάσεις που θα μπορούν πράγματι να «ταρακουνήσουν» τους έχοντας σήμερα την εξουσία στα εκπαιδευτικά θέματα.
2. Να προσπαθήσουμε ώστε να συμμετέχουν στη συζήτηση περισσότεροι εκπαιδευτικοί από τα σχολεία

Η ανάγκη να συνεχισθεί η συζήτηση των μελών του Παραρτήματος μας «για την πορεία της Π.Ε στο σχολείο – την πραγματικότητα και τις προοπτικές», είναι προφανής καθώς, έστω εν σπέρματι, από τη συζήτηση συνάγονται τα παρακάτω:

1. Οι συνάδελφοι που προσπαθούν να πραγματοποιήσουν προγράμματα Π.Ε, αλλά και άλλα καινοτομικά προγράμματα μέσα στο σχολείο, αντιμετωπίζουν σειρά προβλημάτων και εμποδίων, παρά το ότι υπάρχουν και λειτουργούν θεσμοθετημένες δομές (Γραφεία Π.Ε, ΚΠΕ κλπ), για την υποστήριξη τους.
2. Η Π.Ε ως θεσμοθετημένη καινοτόμος δραστηριότητα, πάνω από μια 25ετία, παραμένει στο περιθώριο της σχολικής ζωής, χωρίς να έχει θίξει με επάρκεια τον πυρήνα και τον προσανατολισμό της όλης εκπαίδευσης
3. Επίσης ότι, οι «βιωμένες» πια κρίσεις (περιβαλλοντικές, κοινωνικές και οικονομικές), απαιτούν σοβαρές μεταρρυθμίσεις στο σχολείο, που φαίνεται να αφορούν περισσότερο προσεγγίσεις: Διαθεματικές – Ολιστικές, βιωματικές, αειφορικές (τη διάσταση του μέλλοντος), την καλλιέργεια της ευθύνης (κοινωνικής και παγκόσμιας) και την ανάπτυξη νέων δεξιοτήτων. Προσεγγίσεις που είναι παρούσες στην υλοποίηση κάθε καινοτόμου προγράμματος.

Η ανταπόκριση του παραρτήματος σε προτάσεις περί δικτύωσης που διατυπώθηκαν στην συζήτηση, καθώς και η ανάγκη για συνέχεια και εμπλουτισμό της συζήτησης οδήγησαν στην δημιουργία ενός blog διαλόγου, η διεύθυνση του οποίου θα ανακοινωθεί σύντομα, στο οποίο θα υπάρχουν τα πρακτικά και το υλικό σύνθεσης της συζήτησης.

Η Δ.Ε. του Παραρτήματος Κεντρικής Μακεδονίας της ΠΕΕΚΠΕ

Επειδή στον απόηχο αυτής της Συνάντησης – Συζήτησης, προκύψανε αντιδράσεις, αντεγκλήσεις και προβλήματα για τις απόψεις και τις κρίσεις που εκφράστηκαν στη συζήτηση, η Διοικούσα Επιτροπή του Παραρτήματος Κεντρικής Μακεδονίας της ΠΕΕΚΠΕ, στη συνεδρίαση σύνθεσης και αξιολόγησης των αποτελεσμάτων της συζήτησης εκτός από το παραπάνω κείμενο στο οποίο κατέληξε, εκφράζει ομόφωνα και την παρακάτω θέση της:

Επειδή δεν θέλουμε η ΠΕΕΚΠΕ να αποτελέσει ένα ακόμα παράδειγμα αντίφασης μεταξύ ρητορείας και πρακτικής, μεταξύ της θεωρίας και της πράξης, και

Επειδή ως βασικό στόχο της Π.Ε έχουμε δεχτεί όλοι μας, τη δημιουργία κριτικά σκεπτόμενων πολιτών,

θα συνεχίσουμε να υπερασπιζόμαστε το διάλογο, την κριτική, την ανοχή και την επικοινωνία, και να δημιουργούμε χώρο και συνθήκες για την έκφραση γνώμης ως Ένωση, γιατί αποδεχόμαστε ότι:

Η κριτική σκέψη εμπεριέχει το στοιχείο της αξιολόγησης και της επιλογής και συνδέεται με την αναζήτηση της αλήθειας και την απόδοση δικαιοσύνης, εμπεριέχοντας τη λογική αλλά και το συναίσθημα. Και επιπλέον προάγει μεταξύ των άλλων την σαφήνεια, την αμεροληψία, τη συνέπεια, τον σεβασμό στις διαφορετικές απόψεις.

Η κριτική σκέψη προϋποθέτει την αναζήτηση εναλλακτικών θεωρήσεων, τον εντοπισμό και τη δι-

ερεύνηση εναλλακτικών λύσεων και συνδέεται με τη χρήση πολλαπλών κριτηρίων που ενίοτε συγκρούονται μεταξύ τους . . .

Κριτική σκέψη σημαίνει να μπορείς να βλέπεις τον κόσμο «διαφορετικά», να υπερβαίνεις αυτονόητες ερμηνείες, να συμβάλλεις στην ανατροπή στερεοτύπων και βεβαιοτήτων, να συμβάλλεις στην ανάπτυξη μιας καινούργιας θέασης και κατανόησης της πραγματικότητας.

Η επώνυμη και δημόσια διατύπωση άποψης έχει την ευθύνη αυτού που τη διατυπώνει και ακόμη και αν θεωρηθεί αβάσιμη ή εμπαθής, πάντοτε είναι δημιουργική, γιατί πυροδοτεί τον αναστοχασμό σχετικά με τις πράξεις και τις επιλογές μας, ακόμα κι αν πρόκειται να καταλήξουμε στις ίδιες. Και είναι ακόμη και τότε δημιουργική, γιατί η τεκμηρίωσή των επιλογών μας μάλλον θα ενισχυθεί.

Θεωρούμε ότι η συζήτηση για το μέλλον της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, της Εκπαίδευσης για την Αειφορία και γενικότερα της κάθε Καινοτομίας στο σχολείο, θα συνεχιστεί με σεβασμό στις απόψεις και στο έργο του κάθε εκπαιδευτικού, από όποια θέση κι αν έχει επιλέξει ή επιλέχτηκε να υπηρετεί τον κοινό στόχο όλων μας, για μια καλύτερη εκπαίδευση.

Η Δ.Ε. του Παραρτήματος Κεντρικής Μακεδονίας της ΠΕΕΚΠΕ

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΝΩΣΗ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
(Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε – Παράρτη-
μα Κεν.Μακεδονίας)

**«Η μετα –
συζήτηση για τη
Συνάντηση με
θέμα:
«Η πορεία
της Π.Ε στο
σχολείο –
Πραγματικότητα
και προοπτικές»**

Τ.Θ. 50957 Θεσσαλονίκη 22 GR 540 14
Τηλ. 2310/235183, 326789, 503819
Email: peekpeth@gmail.com
Site: www.peekpe.gr

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ

Πρόγραμμα αδελφοποίησης σχολείων

2ο 6/Θ Ολοήμερο Δ.Σ
Μηλεών-Καλών Νερών
Μαγνησίας
με το
Δ.Σ Τριμίκλινης Κύπρου

Κωνσταντίνος Γ. Καραδήμας

Διευθυντής του Σχολείου
2^ο 6/Θ Ολοήμερο Δ.Σ Μηλεών-Καλών
Νερών Μαγνησίας

Στο πλαίσιο του προγράμματος αδελφοποίησης, το 2^ο 6/Θ Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Μηλεών-Καλών Νερών Μαγνησίας αδελφοποιήθηκε με το Περιφερειακό Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Τριμίκλινης Κύπρου.

Σκοπός της αδελφοποίησης αυτής είναι η ενεργοποίηση μαθητών και δασκάλων των σχολείων, η ευαισθητοποίηση και η κοινωνικοποίηση των μαθητών, η καλλιέργεια της αλληλογνωριμίας και των στενών διαπροσωπικών σχέσεων, η ενημέρωση σε περιβαλλοντικά, πολιτιστικά θέματα κάθε τόπου, με τη εμπλοκή και συμμετοχή δασκάλων – μαθητών - γονέων, καθώς και του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου, η ανταλλαγή ιδεών και η προώθηση της ιστορίας και του πολιτισμού μέσα από ένα σχολείο που θα είναι ανοιχτό στην κοινωνία.

Υστερα από κοινή απόφαση του συλλόγου διδασκόντων και το ενδιαφέρον των μαθητών για την υλοποίηση της ιδέας της αδελφοποίησης, αποφασίστηκε το πρόγραμμα να ολοκληρωθεί σε δύο φάσεις. Η πρώτη φάση θα περιελάμβανε την επίσκεψη του 2^{ου} 6/Θ Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου Μηλεών-Καλών Νερών στην Τριμίκλινη Κύπρου στις 11-15 Μαΐου 2009

Στην αρχή της σχολικής χρονιάς 2008-09 ξεκινήσαμε τις επαφές μας με αλληλογραφία, τηλεδιασκέψεις, ηλεκτρονική αλληλογραφία, εργασίες για να γνωριστούν οι μαθητές της Ε' + ΣΤ' τάξης, να γνωρίσουν το τόπο τους, την τάξη και το σχολείο τους..

Είχε πολύ ενδιαφέρον η προετοιμασία των μαθητών στα μαθήματα της γλώσσας, εικαστικών, της ιστορίας καθώς και η εκπόνηση ενός project στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, το οποίο διήρκησε οκτώ μήνες, με θέμα: «Ελιά και αμπέλι : οι θησαυροί του τόπου μας», που παρουσιάστηκε στο σχολείο της Κύπρου

Επίσης συγκροτήθηκε χορευτικό συγκρότημα με μαθητές από τις Ε' + ΣΤ' τάξεις, όπου και προετίμασαν μια σειρά από πληροίτικους παραδοσιακούς χορούς, για να τους χορέψουν στην Κύπρο

Στις 11/5/09, στο αεροδρόμιο της Λάρνακας μας περίμεναν με λουλούδια στα χέρια οι μαθητές και οι γονείς τους του σχολείου Τριμίκλινης Λεμεσού Κύπρου, ενός χωριού 500 κατοίκων, σε υψόμετρο 650 μ. , στους πρόποδες του όρους Τρόδος. Ήταν μια πολύ συγκινητική στιγμή όπου νιώσαμε πολύ ζεστά και οικεία. Οι μαθητές φιλοξενήθηκαν από Κυπριακές οικογένειες και παρακολούθησαν σε καθημερινή βάση τα μαθήματα του σχολείου.

Την δεύτερη μέρα το πρωί όλη η αποστολή απο-

τελούμενη από τους μαθητές και εκπαιδευτικούς του σχολείου μας παρακολούθησαν ένα περιβαλλοντικό πρόγραμμα στο Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Ακρωτηρίου Λεμεσού για τις θαλάσσιες χελώνες Καρέτα-Καρέτα, όπου αρχικά στο χώρο του Κέντρου έγινε η γνωριμία και η ενημέρωση των προγραμμάτων τους και στη συνέχεια έγινε βιωματική προσέγγιση στις παραλίες όπου γεννούν την εποχή αυτή τα αυγά τους οι χελώνες, με ασκήσεις, ερωτηματολόγια, καθαρισμό ακτής κ.λ.π..

Ήταν αναμφίβολα μια σημαντική εμπειρία για όλους μας γιατί είδαμε από κοντά φωλιές, ίχνη από περπατήματα χελωνών, αυγά χελωνών.

Στο γυρισμό από το ΚΠΕ Ακρωτηρίου μας δόθηκε η ευκαιρία να ξεναγηθούμε στο κάστρο Κολοσσίου και στην παλιά αγορά της Λεμεσού όπου μας πληροφόρησαν για την ιστορία του

Την μέρα της επίσημης τελετής αδελφοποίησης που πραγματοποιήθηκε στο αύλειο χώρο του σχολείου τους, παραβρέθηκαν εκτός από τους γονείς, βουλευτές του νησιού, Διευθυντές εκπαίδευσης και επιθεωρητές δημοτικής εκπαίδευσης αλλά και στρατιωτικές και θρησκευτικές αρχές της περιοχής και ανταλλάχτηκαν αναμνηστικές πλακέτες και δώρα.

Συμπέρασμα της όλης αυτής προσπάθειας ήταν ότι δάσκαλοι και μαθητές καθώς επιλέγουν εθελοντικά τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα αδελφοποίησης, αλλά καινοτομικών προγραμμάτων, αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες, ευθύνες, αυτενεργούν εκφράζονται πιο δημιουργικά και αυθόρμητα μέσα στη δυναμική της ομάδας, επικοινωνούν ουσιαστικά και δοκιμάζουν εναλλακτικές διδακτικές προσεγγίσεις, και άλλες παιδαγωγικές. Διευρύνουν το ρόλο του σχολείου στη δι-αμόρφωση ενεργών ατόμων και υπεύθυνων πολιτών και στη διασύνδεση και αλληλεπίδραση του με την κοινωνική ζωή και τον περιβάλλοντα χώρο.

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά τον Δήμαρχο Μηλεών κ. Απόστολο Αρέθα, την Σχολική Επιτροπή του Σχολείου μας, καθώς και τον πρόεδρο του πολιτιστικού οργανισμού του Δήμου Μηλεών κ. Ευστάθιο Γραμμένο, που συνέβαλαν ηθικά και υλικά στην πραγματοποίηση της αδελφοποίησης αυτή.

Επίσης τον Διευθυντή Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης νομού Μαγνησίας κ. Κων/νο Ζίκο, τον Υπεύθυνο Π.Ε. και Πρόεδρο της ΠΕΕΚΠΕ (Παράρτημα Μαγνησίας) κ. Αθανάσιο Καραγιάννη, για την συμμετοχή και υποστήριξη στην αδελφοποίηση αυτή.

ΝΕΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΣΤΗΝ ΠΕΕΚΠΕ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ

Συγκροτήθηκε σε σώμα το νέο Διοικητικό Συμβούλιο, της Πανελληνίας Ένωσης Εκπαιδευτικών για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (ΠΕΕΚΠΕ) , τοπικό παράρτημα Μαγνησίας, το οποίο προέκυψε από τις εκλογές της 10-3-2010. Συγκεκριμένα το νέο Δ.Σ. αποτελείται από τους:

1. Καραδήμας Κωνσταντίνος Πρόεδρος,
2. Καραγιάννης Αθανάσιος Αντιπρόεδρος,
3. Γαϊτανάς Κωνσταντίνος Αντιπρόεδρος,
4. Αντωνίου Όλγα Γραμματέας
5. Καραγιάννης Ηρακλής Ταμίας
6. Αθανασούλης Ιωάννης Μέλος
7. Γκαϊνταρτζή Αναστασία Μέλος
8. Σαμαράς Ιωάννης Μέλος

Το νέο Διοικητικό Συμβούλιο μετά την εκλογή του προέβη σε έναν πρώτο προγραμματισμό, μέχρι και το Σεπτέμβριο του 2010, οπότε και θα αλλάξει η συγκρότηση του Δ.Σ. μετά από απόφαση που ελήφθη για κυλιόμενο προεδρείο.

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Με αμείωτο ενδιαφέρον το τοπικό παράρτημα Μαγνησίας συνεχίζει την υλοποίηση ευρωπαϊκών προγραμμάτων συμμετέχοντας ενεργά σε αυτά στο «Spring Day in Europe» για 8η χρονιά καθώς και στο Comenius Regio, με τη συμμετοχή εταίρων από την Ε.Ε.

9ο Ευρωπαϊκό
 Συνέδριο
 Γεωπάρκων

Υπό την αιγίδα της UNESCO

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ UNESCO
 COMMISSION NATIONALE HELLENIQUE POUR L' UNESCO
 HELLENIC NATIONAL COMMISSION FOR UNESCO

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
 ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

1η Ανακοίνωση

Φορείς Διοργάνωσης:

- Πανεπιστήμιο Αιγαίου / Τμήμα Γεωγραφίας
- Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Απολιθωμένου Δάσους Λέσβου
- Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Ευεργέτουλα

Θεματικοί άξονες του Εκπαιδευτικού Forum

Οι κύριοι θεματικοί άξονες του Εκπαιδευτικού Forum είναι:

- Φυσικά Μνημεία - Προστατευόμενες Περιοχές και περιβαλλοντική εκπαίδευση
- Εκπαιδευτικά προγράμματα σε φυσικά μνημεία και εκπαιδευτικό υλικό
- Χρήση Νέων Τεχνολογιών στη διαμόρφωση προγραμμάτων και δημιουργία εκπαιδευτικού υλικού σε φυσικά μνημεία και προστατευόμενες περιοχές
- Σύνδεση της επιστημονικής έρευνας, της εκπαίδευσης και της προστασίας της φύσης στην κατεύθυνση της αειφόρου ανάπτυξης
- Περιβαλλοντικά μονοπάτια
- Αρχές και φιλοσοφία σχεδιασμού και παραγωγής εκπαιδευτικού υλικού σε φυσικά μνημεία και προστατευόμενες περιοχές
- Αξιολόγηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και μεθόδων περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης σε φυσικά μνημεία και προστατευόμενες περιοχές.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

Τόπος διεξαγωγής του Εκπαιδευτικού Forum

Το εκπαιδευτικό Forum θα διεξαχθεί στη Λέσβο. Το πρόγραμμά του θα περιλαμβάνει:

2 Οκτωβρίου 2010: Μυτιλήνη - Αίθουσα εκδηλώσεων των Κεντρικών Λυκείων

Εισηγήσεις - Παρουσιάσεις

3 Οκτωβρίου 2010: Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Ευεργέτουλα - Ανώματος - Παρουσιάσεις

Επίσκεψη στο Ελαιοτριβείο - Μουσείο Βρανά στον Παπάδο

4 Οκτωβρίου 2010: Μουσείο Φυσικής Ιστορίας και Απολιθωμένο Δάσος Λέσβου - Σίγρι

Γλώσσα

Οι παρουσιάσεις θα πραγματοποιούνται στην ελληνική ή στην αγγλική γλώσσα.

Εκθέσεις

Εκπαιδευτικού υλικού περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και εκπαιδευτικού βιβλίου.

Δήλωση συμμετοχής - Υποβολή ανακοινώσεων

Η δήλωση συμμετοχής και οι τίτλοι των ανακοινώσεων θα πρέπει να υποβληθούν στην Οργανωτική Γραμματεία του Forum το αργότερο μέχρι 31 Μαΐου 2010.

Διεθνές Εκπαιδευτικό Forum

“Μνημεία της φύσης – αντικείμενα εκπαίδευσης για την αειφορία”

Λέσβος, 2-4 Οκτωβρίου 2010

Παρουσίαση εισηγήσεων

Ο χρόνος παρουσίασης των ανακοινώσεων έχει καθοριστεί σε 10', ώστε να υπάρξει χρόνος για την υποβολή ερωτήσεων.

Κόστος συμμετοχής

Το κόστος συμμετοχής ορίζεται στα 50 €. Στο παραπάνω ποσό περιλαμβάνεται το δικαίωμα παρακολούθησης των εργασιών του Forum, παραλαβής του τόμου περιλήψεων, των υλικών του Forum, ενημερωτικού και εκπαιδευτικού υλικού, μετακινήσεις εντός της Λέσβου κατά τη διάρκεια των εργασιών, συμμετοχή στις δύο μονοήμερες εκδρομές, ελαφρύ γεύμα κατά τη διάρκεια των εκδρομών, καφέ-αναψυκτικό κατά τη διάρκεια των διαλειμμάτων.

Πρακτικά

Ο τόμος περιλήψεων θα περιλαμβάνει τις περιλήψεις όλων των εργασιών που θα παρουσιαστούν. Οι πλήρεις εργασίες θα περιλαμβάνονται στον τόμο των πρακτικών τα οποία θα εκδοθούν σε ηλεκτρονική μορφή. Επιλεγμένες εργασίες στην αγγλική γλώσσα θα υποβληθούν για δημοσίευση στο διεθνές περιοδικό GEOHERITAGE.

Οργανωτική Επιτροπή

1. Νικόλαος Ζούρος, Αναπλ. Καθ. Τμήματος Γεωγραφίας Πανεπιστημίου Αιγαίου, Διευ-

θυντής Μουσείου Φυσικής Ιστορίας Απολιθωμένου Δάσους Λέσβου

2. Μιχάλης Καπιωτάς, Υπεύθυνος Λειτουργίας Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Ευεργέτουλα

3. Αικατερίνη Κλωνάρη, Λέκτορας Τμήματος Γεωγραφίας Πανεπιστημίου Αιγαίου

4. Κωνσταντίνα Μπεντάνα, Υπεύθυνη Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων Μουσείου Φυσικής Ιστορίας Απολιθωμένου Δάσους Λέσβου

5. Ηλέκτρα Καλδέλλη, Αναπληρώτρια Υπεύθυνη Λειτουργίας Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Ευεργέτουλα

Πληροφορίες

- Μιχάλης Καπιωτάς
 Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Ευεργέτουλα

e-mail: kariotas@aegean.gr
 mail@kpe-asomatos.les.sch.gr
 Τηλ.-Fax: 22520 29038-39

- Κωνσταντίνα Μπεντάνα
 Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Απολιθωμένου Δάσους Λέσβου

e-mail: lesvospf@otenet.gr
 Τηλ.-Fax: 22510 47033

Αλληλογραφία

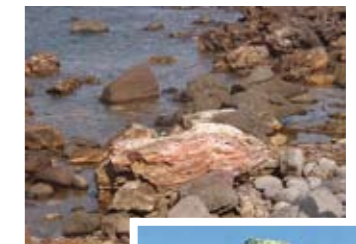
Η αλληλογραφία που αφορά το Εκπαιδευτικό Forum θα αποστέλλεται προς την Οργανωτική Γραμματεία στη διεύθυνση:

Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Απολιθωμένου Δάσους Λέσβου

Κέντρο Πληροφόρησης Μυτιλήνης
 8ης Νοεμβρίου 17

81100 Μυτιλήνη
 e-mail: lesvospf@otenet.gr

Τηλ.-Fax: 22510 47033

1. Γιώργος Μπλιώνης

«Στα ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης»

Εκδόσεις: ΚΕΔΡΟΣ Αθήνα 2009

Ένα βιβλίο συμπυκνωμένο, που όμως διαβάζεται με άνεση, γιατί ο συγγραφέας χρησιμοποιεί άμεσο λόγο, σχεδόν προφορικό. Βιβλίο που δίνει τη δυνατότητα στον αναγνώστη ακόμη και να ξεχωρίσει τα κομμάτια που τον ενδιαφέρουν, χωρίς να χάνει από το υπόλοιπο βιβλίο. Χωρίζεται σε επτά κεφάλαια – ενότητες:

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις (Διάκριση της εκπαίδευσης από την ευαισθητοποίηση)
2. Αρχές και στόχοι της Π.Ε
3. Η εισαγωγή και η εξέλιξη της Π.Ε στην Ελληνική Εκπαίδευση
4. Προσεγγίσεις της Π.Ε και τα Επιστημολογικά Πλαίσια
5. Παιδαγωγικές Μέθοδοι και εκπαιδευτικές τεχνικές
6. Ομαδική Συνεργασία, Ενδυνάμωση, Δημοκρατική λειτουργία.
7. Ανάληψη Δράσης

Το μεγαλύτερο μέρος του βιβλίου (κατά τα 2/3), είναι το 5^ο Κεφάλαιο (Παιδαγωγικές Μέθοδοι και εκπαιδευτικές τεχνικές), όπου στο πλαίσιο του μαθητοκεντρισμού και της βιωματικότητας, προσδιορίζει και υποστηρίζει βιβλιογραφικά αλλά και κριτικά 17 τον αριθμό εκπαιδευτικές προσεγγίσεις.

Ο συγγραφέας, γνωστός στο οικολογικό κίνημα, δίνει ένα μεγαλύτερο άνοιγμα σε αυτές τις προσεγγίσεις, πέρα από την τυπική εκπαίδευση (Υπαιθρια εκπαίδευση, μελέτη πεδίου, η χρήση της τέχνης κλπ), αλλά και καταλήγει στην «Ανάληψη Δράσης», όπου χωρίς περιστολές αναφέρεται σε πολιτικές δράσεις, νομικές προσφυγές, και δείχνει το δρόμο του ενεργού πολίτη.

Στα θετικά του βιβλίου πρέπει να αναφέρουμε και την καταγραφή χρήσιμων ιστοσελίδων και ηλεκτρονικών δ/νσεων για κάθε θέμα, σαν ένα νέο τρόπο να ανοίγονται μονοπάτια όχι μόνο με το βιβλίο, αλλά και μέσα από το βιβλίο.

2. Αρτέμης Αθανασάκης

« Η Βιοποικιλότητα ως περιβαλλοντικός πόρος οικολογικής και πολιτισμικής αξίας»

Εκδόσεις: ΕΝΩΣΗ ΕΛΛΗΝΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΝ ΑΡΧΗ.. Αθήνα, 2010

Το πρόβλημα της μείωσης της Βιοποικιλότητας, είναι το δεύτερο μεγάλο περιβαλλοντικό ζήτημα, μετά την κλιματική αλλαγή, που απασχολεί την Διεθνή κοινότητα. Ο πολυγραφότατος Αρτέμης Αθανασάκης για άλλη μια φορά, - 2010 Διεθνές Έτος Βιοποικιλότητας - έρχεται να μας δώσει ένα ακόμα βιβλίο περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης, επικεντρωμένο στην πολυπλοκότητα του προβλήματος της Βιοποικιλότητας, μέσα από τις σχέσεις του με τις οικονομικές, θεσμικές, αισθητικές, πολιτισμικές και ηθικές έννοιες και αξίες, και όπως αυτές επηρεάζουν την ποιότητα της καθημερινής, ανθρώπινης και μη, ζωής. Μία καλαίσθητη έκδοση της Ένωσης Ελλήνων Φυσικών, 85 σελίδων, με αριστοτεχνικές φωτογραφίες και εικόνες δεμένες εννοιολογικά με το κείμενο που οργανώνεται και αναπτύσσεται στα παρακάτω μέρη:

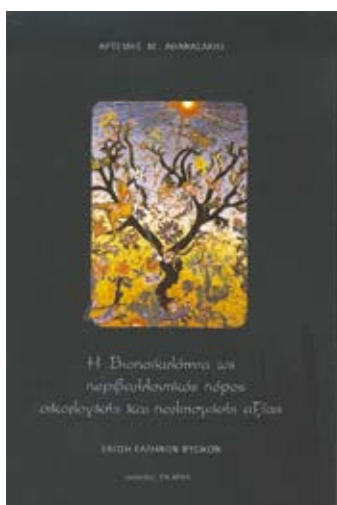
1. Ιστορική εξέλιξη ανάδειξης των οικολογικών εννοιών που οδηγούν στην κατανόηση του προβλήματος της βιοποικιλότητας.
2. Σύγχρονες οριοθετήσεις της Οικολογίας υπό το φως νέων δεδομένων λειτουργίας της βιοποικιλότητας.
3. Η Βιοποικιλότητα και τα επίπεδά της.
4. Οι ανθρωπογενείς και μη απειλές υποβάθμισης της βιοποικιλότητας.
5. Αξίες Βιοποικιλότητας.
6. Η Βιοποικιλότητα στην Ελλάδα.
7. Προοπτικές και προσδοκίες διατήρησης και προστασίας της βιοποικιλότητας.
8. Σημειώσεις και σχολιασμοί βιβλιογραφικών αναφορών που στηρίζουν την οργάνωση, ανάπτυξη και τεκμηρίωση αυτής της εργασίας.

Το βιβλίο απευθύνεται όχι μόνο σε εκπαιδευτικούς και σπουδαστές αλλά και σε κάθε πολίτη που ενδιαφέρεται να συμβάλει στην προσπάθεια επίλυσης των περιβαλλοντικών προβλημάτων και της προστασίας της ποιότητας της ζωής μας.

Tony Shallcross, John Robinson, Paul Pace and Arjen Wals

Εισαγωγή – Επιμέλεια: Κ. Ταμουτσέλη

Εκδόσεις: ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ, Θεσσαλονίκη 2009

1η Ανακοίνωση 5ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε.

«Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Το Σταυροδρόμι της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη»

Ιωάννινα, 26-28 Νοεμβρίου 2010

Αγαπητοί/ές συνάδελφοι/ισσες,

Το 5ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσής μας με θέμα:

«Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Το Σταυροδρόμι

της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη»

θα πραγματοποιηθεί από 26 έως 28 Νοεμβρίου 2010 στα Ιωάννινα.

Στο Συνέδριο καλούνται να συμμετέχουν εκπαιδευτικοί Α΄ /θμιας και Β΄ /θμιας Εκπαίδευσης, διδάσκοντες και ερευνητές Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, Ανώτατων Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, Ερευνητικών Ιδρυμάτων, φοιτητές και εκπρόσωποι κυβερνητικών και μη κυβερνητικών οργανώσεων και φορέων.

Στόχος του Συνεδρίου είναι να διερευνηθεί και να αναδειχθεί ο πολύπλευρος ρόλος που μπορεί να διαδραματίσει η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην εκπαίδευση για την Αειφορία στο νέο τοπικό, εθνικό αλλά και παγκόσμιο πλαίσιο (οικονομικό, κοινωνικό, τεχνολογικό και θεσμικό) και στην πρόωθηση μέσω αυτής των αρχών της Αειφόρου Ανάπτυξης σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης της χώρας μας.

Για το Διοικητικό Συμβούλιο

Ο Γενικός Γραμματέας
Δρ. Παναγιώτης Πήλιουρας

Ο Πρόεδρος
Δρ. Θωδωρής Μαργίρης